АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 5'2021

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

<https://doi.org/10.37634/efp.2021.5>

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 липня 2020 р. № 886 (економічні науки).

Наказ Міністерства освіти і науки України від 24 вересня 2020 р. № 1188 (юридичні науки).

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 р. № 353/10 (облік та аудит).

Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Префікс doi журналу: 10.37634/efp.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 9 від 19 травня

2021 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 26.05.2021

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2021
© "Економіка. Фінанси. Право",
2021

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS FINANCES LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

№ 5'2021

(issued from 1994)

ISSN 2409-1944

<https://doi.org/10.37634/efp.2021.5>

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine of 02 July 2020 № 886 (economic sciences).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine on September 24, 2020 № 1188 (legal sciences).

Order of Audit Chamber of Ukraine on 21 December 2017 № 353/10 (accounting and audit).

Certificate of registration of a series of KV № 21620-11520PR dated October 12 2015.

Journal is awarded the international identification number ISSN 2409-1944 and included in the international Scientometrics base Index Copernicus.

Journal's doi: 10.37634/efp.

Founders:

Audit firm "Analitik" jointly with the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

Articles must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 9 dated May 19, 2021). Full or partial reprint of the

materials of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 26.05.2021

Format 60/84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office: 01001, Kyiv,
Khreshchatyk str., 44

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analitik", 2021
© "Economics. Finances. Law",
2021

Typography: LLC "International Business
Center"

Головний редактор

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України»

Шеф-редактор

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління ПрАТ «Аудиторська фірма "Аналітик"», Заслужений юрист України

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бойко Антон Олександрович, к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики, Сумський державний університет

Величко Олена Георгіївна, радник першого віце-прем'єра міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України

Вереzubova Tetiana Anatoliivna, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, Білоруський державний економічний університет

Герасимович Анатолій Михайлович, д.е.н., професор, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Головач Tetiana Anatoliivna, д.е.н., професор, аудитор, заступник директора з наукової роботи Інституту аудиту

Криштопа Ірина Ігорівна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар Державного підприємства «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування»

Полякова Євгенія Сергіївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи, проректор з науково-педагогічної роботи (навчальний процес) Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., професор, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Сіскос Евангелос, д.е.н., професор, Університет Західної Македонії

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., професор, ректор Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»», Академік Академії економічних наук України

Тринчук Віктор Вікторович, к.е.н., доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу Національного університету харчових технологій

Чижевська Людмила Віталіївна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і аудиту Державного університету «Житомирська політехніка», академік Академії економічних наук України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Балгіббекова Гульнара, к.ю.н., завідувач кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет ім. Е.А. Букетова

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України, полковник поліції

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., проф., заслужений юрист України, академік Міжнародної академії безпеки та конфліктології

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії правових наук України

Мусін Куат Саніязданович, к.ю.н., старший викладач кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет ім. Е.А. Букетова

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморський національний університет імені Петра Могили, академік Національної академії наук вищої освіти України

Скоржевська-Амберг Малгожата, Доктор філософії, адвокат, Університет Козмінського, юридичний коледж, Кафедра теорії, філософії та історії права (Польща)

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна". Заслужений юрист України.

Яровий Анатолій Олександрович, к.ю.н., доцент, професор кафедри права публічного адміністрування Маріупольського державного університету, суддя у відставці

Відповідальний редактор: Поповецька-Демченко Леся Петрівна

Випусковий редактор: Туманян Анна Оганесівна

Editors-in-chief

Valentyna P. Levchenko, Dr. Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine"

Volodymyr V. Holovach, PhD Law, Head of the Board of the Audit Firm "Analytik", Honored Lawyer of Ukraine

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Anton O. Boiko, PhD Economics, Associate Professor of Economic Cybernetics Department, Sumy State University

Olena H. Velychko, Advisor to the First Vice Prime Minister of Ukraine - Minister of Economic Development and Trade of Ukraine

Tatyana A. Verezubova, Dr. Economics, Professor, Head of the Department of Finances, Belarusian State Economic University

Evangelos Siskos, Dr. Economics, Professor, University of Western Macedonia

Anatoli M. Herasymovych, Dr. Economics, Professor, Kyiv National Economic University after Vadym Hetman

Tetiana A. Holovach, Dr. Economics, Professor, auditor, deputy director for scientific work of the Institute of Audit

Iryna I. Kryshchova, Dr. Economics, Professor, Professor of Accounting and Taxation Department, Kyiv National Economic University after Vadym Hetman

Yurii M. Mantsevyich, Dr. Economics, Associate Professor, Scientific Secretary of the State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development"

Yevheniia S. Poliakova, PhD Economics, Associate Professor of Finances and Banking Department, vice-rector for scientific and pedagogical work, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"»

Olena M. Potyshniak, Dr. Economics, Professor, Professor of the Production, Business and Management Department of the Kharkiv National Technical University of Agriculture after Petro Vasilenko

Volodymyr H. Prushkivskiy, Dr. Economics, Professor, First Vice-Rector of the Zaporizhia National Technical University

Serhii A. Tkachenko, Dr. Economics, Professor, Rector of the Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"», Academician of Academy of Economic Sciences of Ukraine

Viktor V. Trynchuk, PhD Economics, Associate Professor of tourism and hotel business department, National University of Food Technology

Liudmyla V. Chyzhevska, Dr. Economics, Professor, Professor of the Production, Professor of Accounting and Auditing Department, State University "Zhytomyr Polytechnic", Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine

Members of the editorial board of Law Sciences:

Gulnara Balgimbekova, PhD Law, Head of the constitutional and international law department, Karagandy State University after E.A. Buketov.

Serhii F. Konstantinov, Dr. Law, Professor, Head of the Administrative Activity Department of the National Academy of Internal Affairs

Viktor I. Vasylynychuk, Dr. Law, Professor, Professor of the Operational and Investigating Department of the National Academy of Internal Affairs, Honored Lawyer of Ukraine, Colonel of the Police

Valerii O. Hlushkov, Dr. Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Academician of the International Security and Conflict Academy

Volodymyr V. Luts, Dr. Law, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Academician of National Academy of Law Sciences of Ukraine

Kuat S. Musin, PhD Law, Senior Lecturer of the constitutional and international law department, Karagandy State University after E.A. Buketov.

Ihor V. Ozerskyi, Dr. Law, Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process Department of Black Sea National University after Petro Mohyla, Academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine

Malgorzata Skorzevska-Amberg, PhD, DSc, Kozminski University, College of Law, Department of Theory, Philosophy and History of Law (Poland)

Yurii O. Frytskyi, Dr. Law, Professor, Head of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines Department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University, Honored Lawyer of Ukraine

Anatoli O. Yarovyi, PhD Law, Professor of Law and Public Administration Department, Mariupol State University, retired judge

Managing editor: Lesia P. Popovetska-Demchenko

Issue Editor: Anna O. Tumanian

ЗМІСТ

ЯМЕЛЬСЬКА Х.Ю. Міжнародні стандарти запобігання неналежному поводженню з особами, позбавленими свободи в умовах пандемії COVID-19	5
ІВАНИЦЬКИЙ С.О. Проблемні аспекти здійснення фінансового моніторингу спеціально визначеними суб'єктами	9
СЕЛИЩЕВ С.В. Ідентифікація ризику шахрайства в управлінні проєктами у транспортно-логістичному бізнесі	13
СІЧКО Д.С. Правова природа та напрями вдосконалення корпоративної відповідальності	16
ТКАЧЕНКО С.А., ПОТИШНЯК О.М., ПОЛЯКОВА Є.С. Схеми аналізу та оцінки якості готової продукції	21
КОЛОТУХА С.М., ГВОЗДІЙ Н.І., ВІННИЦЬКА О.А. Банківське кредитування аграрного сектора економіки як один із чинників економічної стійкості	25
ОГЛЯДИ, КОМЕНТАРІ, КОНСУЛЬТАЦІЇ	
ДАЙДЖЕСТ весняних новацій. Про зміни законодавства та інших нормативних документів у сфері бухгалтерського, податкового обліку та фінансової звітності	31

CONTENTS

YAMELSKA Kh. International standards for the prevention of the ill-treatment of persons deprived of their liberty in the context of the coronavirus disease (COVID-19) pandemic	5
IVANYTSKYI S. Problematic aspects of financial monitoring by specially designated subjects	9
SELISHCHEV S. Fraud risk identification in project management in transport and logistics business	13
SICHKO D. Legal basis and directions of improving the corporate responsibility	16
TKACHENKO S., POTYSHNIAK O., POLIAKOVA Ye. Methods for analyzing and assessing product quality	21
KOLOTUKHA S., HVOZDIEI N., VINNYTSKA O. Bank lending to the agricultural sector of the economy as one of the factors of economic sustainability	25
REVIEWS, COMMENTS, CONSULTATIONS	
DIGEST of spring innovations. On changes in legislation and other regulations in the field of accounting, tax accounting and financial reporting	31

ЯМЕЛЬСЬКА
Христина Юріївна
yamelska.k@gmail.com

аспірантка, Інститут міжнародних
відносин Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
керівник Адвокатського бюро
"Ямельської Христини"

УДК 341.1/8

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАПОБІГАННЯ НЕНАЛЕЖНОМУ ПОВОДЖЕННЮ З ОСОБАМИ, ПОЗБАВЛЕНИМИ СВОБОДИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

INTERNATIONAL STANDARDS FOR THE PREVENTION OF THE ILL-TREATMENT OF PERSONS DEPRIVED OF THEIR LIBERTY IN THE CONTEXT OF THE CORONAVIRUS DISEASE (COVID-19) PANDEMIC

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2021.5.1>

YAMELSKA Khrystyna – postgraduate student, Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Head of "Yamelska Khrystyna Law office"

У статті досліджено міжнародні стандарти запобігання неналежному поводженню з особами, позбавленими свободи в умовах пандемії COVID-19 у країнах членах Ради Європи. Проаналізовано Перелік принципів, що стосуються поводження з особами, позбавленими свободи, у контексті пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19). Визначено позитивні зобов'язання держави у сфері гарантування прав людини, а саме юридичні, практичні та похідні засоби. Досліджено відповіді держав-членів на низку питань, що були предметом рекомендацій КЗК упродовж багатьох років.

* * *

The paper examines international standards for the prevention of ill-treatment of persons deprived of their liberty in the context of the COVID-19 pandemic in the member states of the Council of Europe. The Committee's Statement of principles relating to the treatment of persons deprived of their liberty in the context of the coronavirus disease (Covid-19) pandemic has been analyzed. The paper identifies the positive obligations of the state in the field of guaranteeing human rights, namely legal, practical and derivative means. The responses of Member States to a number of questions that have been the subject of CPT recommendations for many years have been examined. The absolute nature of the prohibition of torture and inhuman or degrading treatment or punishment, which is an imperative of international law, is revealed.

The basic principle must be to take all possible action to protect the health and safety of all persons deprived of their liberty.

The paper defines the following principles:

1. WHO guidelines on fighting the pandemic as well as national health and clinical guidelines consistent with international standards must be respected and implemented fully in all places of deprivation of liberty.
2. Staff availability should be reinforced, and health and safety protection as well as training necessary in order to be able to continue to fulfil their tasks in places of deprivation of liberty.
3. Any restrictive measure taken vis-à-vis persons deprived of their liberty to prevent the spread of Covid-19 should have a legal basis and be necessary, proportionate, respectful of human dignity and restricted in time.
4. Alternatives to deprivation of liberty.
5. Special attention will be required to the specific needs of detained persons with particular regard to vulnerable groups and/or at-risk groups, such as older persons and persons with pre-existing medical conditions.
6. Restrictions on contact with the outside world, including visits, should be compensated for by increased access to alternative means of communication (such as telephone or Voice-over-Internet-Protocol communication).
7. Respect of the right to maintain adequate personal hygiene (including access to hot water and soap) and the right of daily access to the open air (of at least one hour).
8. Fundamental safeguards against the ill-treatment of persons in the custody of law enforcement officials (access to a lawyer, access to a doctor, notification of custody) must be fully respected in all circumstances and at all times.

Ключові слова: запобігання катуванню; Європейський Комітет із запобігання катуванню й нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню (КЗК); пандемія COVID-19; позитивні зобов'язання

Keywords: the prevention of ill-treatment, Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), the coronavirus disease (Covid-19) pandemic, sitive obligations of the state

ВСТУП

Наслідки поширення коронавірусу відчуває на собі весь світ, усі сфери людської діяльності, зокрема міжнародні відносини та міжнародне право як основний регулятор цих відносин. Пандемія коронавірусної хвороби тестує міжнародні інституції на сталість та міцність. Криза, спричинена пандемією, виявляє всі існуючі недоліки міжнародного правового регулювання, зокрема у сфері запобігання катуванню та неналежному поводженню стосовно осіб, позбавлених свободи.

Загалом Україна рухається в одному напрямі зі значною більшістю європейських держав, запроваджуючи захисні заходи з метою зупинити або принаймні суттєво уповільнити поширення пандемії COVID-19.

Актуальність дослідження обумовлена новими викликами міжнародній спільноті, пов'язаними з пандемією коронавірусу. Упродовж своєї історії людство зустрічалося із десятками пандемій, однак нинішня ситуація має унікальний характер. Вперше пандемія розгортається в умовах глобалізації на тлі сучасних

міжнародних відносин. Національні уряди, маючи на меті зупинити поширення коронавірусу, вбачають доцільним жорстке регулювання окремих аспектів суспільного життя. Правозахисники наголошують на співрозмірності обмежень прав людини необхідності заходів запобігання поширенню пандемії. Науковці стежать за змінами у сфері міжнародних відносин та змінами їх міжнародного правового регулювання.

МЕТА статті полягає у наданні дослідженні міжнародних стандартів запобігання неналежному поводженню з особами, позбавленими свободи в умовах пандемії COVID-19 у країнах членах Ради Європи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питання впливу пандемії, спричиненої коронавірусною хворобою, на міжнародні відносини досліджують Є. Габер, Т. Короткий, Н. Хендель, В. Кравченко, С. Переслегин, А. Умланд, І. Тодоров, Н. Тодорова.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Пандемія коронавірусної хвороби COVID-19 створила надзвичайні виклики для влади у всіх державах-членах Ради Європи. Ці виклики мають особливий та інтенсивний характер для співробітників різноманітних місць несвободи.

З погляду Європейського Комітету із запобігання катуванню й нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню (далі – Комітет), пандемія також найбільш сильно вдарила в місцях позбавлення волі, коли попередні рекомендації, зроблені Комітетом, не були виконані [1]. Це стосується всього спектру мандату Комітету: від в'язниць до будинків соціального обслуговування, від психіатричних лікарень до міграційних ізоляторів.

Криза, що триває, демонструє явну необхідність ставити права людини на перше місце під час прийняття рішень у контексті пандемії та за її межами. Кожен захід, вжитий владою держав-членів, повинен базуватися на ретельній оцінці його конкретних наслідків для прав людини всіх зацікавлених осіб.

Комітет, виступив із документом під назвою «Перелік принципів, що стосуються поводження з особами, позбавленими свободи, у контексті пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19)». Ці рекомендації отримали позитивні відгуки як від держав, так і від профільних міжнародних організацій. Цікаво, що детальні рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я з особливостей боротьби з пандемією в місцях несвободи, видані дещо пізніше, цілком відповідають позиціям, висловленим Комітетом [1].

Варто зазначити, що кожна держава має позитивні зобов'язання у сфері гарантування прав людини. Такі позитивні зобов'язання містять не тільки юридичні, а й практичні та похідні засоби. Як вірно зазначає Президент Комітету М.М. Гнатовський, коли за рішенням держави особа потрапляє у заклад несвободи, у держави виникає посилений обов'язок дбати про цю особу: її життя, здоров'я, інші потреби. Усе погане, що стається з особою в умовах несвободи через брак необхідної турботи з боку держави – відповідальність останньої. Водночас, на його думку, питання не може бути залишене на розсуд місцевого керівництва: за нього відповідає держава загалом та, зокрема, міністерства, у

віданні яких знаходяться місця несвободи (Міністерство юстиції, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство соціальної політики тощо) [3].

Наскільки можна бачити, принаймні із публічно доступної інформації, Міністерство юстиції вживає низку заходів, спрямованих на запобігання поширенню пандемії на пенітенціарні установи. Зважаючи на те, що установи й до пандемії відзначалися низкою тяжких та системних проблем, потреба в розвантаженні СІЗО та виправних установ як спроба запобігти найтяжчому сценарію є дуже гострою. Її вирішення не залежить лише від виконавчої влади – необхідні ще й рішення судів, та, можливо, і зміни до законодавства, адже йдеться про відповідальність держави загалом.

Як показали відповіді держав-членів на низку питань, що були предметом рекомендацій КЗК впродовж багатьох років, рішучі дії приймаються тільки тепер – у кризовому режимі. Комітет закликає відповідні органи всіх держав-членів поступово перейти від управління ризиками – до використання можливостей. Певні надзвичайні заходи, які були введені тимчасово, мають бути сталими. Зокрема, це стосується ширшого використання альтернатив позбавлення волі з метою покласти край явищу переповненості [2].

У зв'язку з цим, визнаючи очевидну та безумовну необхідність вжиття жорстких заходів для боротьби з COVID-19, Комітет нагадав усім про абсолютний характер заборони катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження або покарання й неможливість відступу від зобов'язань за цією статтею. Абсолютна заборона катування є імперативною нормою міжнародного права, і, як постійно підкреслює у своїй практиці Європейський суд із прав людини (далі – ЄСПЛ) – «відображає одну з фундаментальних цінностей демократичного суспільства».

Зокрема, ст. 3 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод проголошує: «Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню». Стаття закладає надзвичайно широкий зміст та значимість, адже йдеться про невід'ємні права фізичної й моральної недоторканності людини, зокрема під час різного роду соціальних криз [4].

Перший і основоположний принцип, з якого витікають усі інші, полягає в необхідності вжити **всіх можливих заходів для захисту** здоров'я та безпеки всіх осіб в умовах несвободи. Це стосується як і осіб позбавлених свободи так і тих, котрі працюють в установах позбавлення свободи. Особи, які перебувають у місцях несвободи, повинні мати доступ як до тестування на наявність коронавірусу, так і за потреби до відділень інтенсивної терапії. Так, згідно другої заяви Комітету від 9 липня 2020 р. в установах різного типу медичне обстеження новоприбульців значно покращено для виявлення затриманих осіб, інфікованих COVID-19, і надання їм медичної допомоги, – що знижує ризики жорстокого поводження й забезпечує належне сповіщення про наявні травми на момент прибуття у місця несвободи.

Другим принципом, зазначеним Комітетом є безумовність застосування у всіх місцях несвободи керівних принципів ВООЗ боротьби з пандемією, а також націо-

нальних медичних та клінічних керівництв, що відповідають міжнародним стандартам. Важливо відзначити, що тимчасові обмеження на поширення вірусу треба знімати, як тільки вони стають непотрібними. Зокрема, це стосується обмежень відносно контактів затриманих осіб із зовнішнім світом і скорочення спектру доступних для них видів діяльності.

Крім того, Комітет рекомендує країнам посилити забезпеченість установ персоналом та надавати співробітникам всю необхідну для продовження виконання їхніх завдань у місцях несвободи професійну підтримку, вживати заходів для захисту їхнього здоров'я та безпеки, а також організовувати відповідне навчання персоналу.

Також, будь-які спрямовані на запобігання поширенню COVID-19 обмежувальні заходи для осіб, які перебувають в умовах несвободи, повинні ґрунтуватися на законі, бути необхідними, пропорційними, заснованими на повазі до людської гідності та обмеженими у часі. Позбавлені свободи особи мають отримувати зрозумілою їм мовою вичерпну інформацію про будь-які такі заходи.

Вкрай цікавим та важливим принципом є альтернатива позбавленню свободи. Так, на думку Комітету, тісний особистий контакт сприяє поширенню вірусу, усі органи влади, від яких це залежить, мусять здійснювати узгоджені заходи, що є альтернативними позбавленню свободи. Такі заходи є нагально необхідними передусім у ситуаціях перенаселеності установ. Тобто органи влади повинні частіше використовувати альтернативи взяттю особи під варту в очікуванні суду, а також вдаватися до скорочення строків позбавлення волі, до умовно-дострокового звільнення та пробації, до повторного оцінювання потреби у продовженні недобровільної госпіталізації психіатричних пацієнтів, до виписки або надання комунальної медико-соціальної допомоги особам, які перебувають в установах соціального захисту, а також до утримання максимально можливою мірою від затримання мігрантів.

На думку Президента Комітету М.М. Гнатівського, пандемія створила ситуацію, коли держава мусить всерйоз розглянути термінові заходи, спрямовані на «розвантаження» місць несвободи. Крім того, інфекція звідти може поширюватися на все суспільство, відносно якого в'язниці, скажімо, гратимуть роль «підсилювачів» епідемії [3].

Тож Комітет закликає держави частіше використовувати альтернативи взяттю особи під варту в очікуванні суду, а також вдаватися до скорочення строків позбавлення волі, до умовно-дострокового звільнення та пробації, до повторного оцінювання потреби у продовженні недобровільної госпіталізації психіатричних пацієнтів, до виписки або надання комунальної медико-соціальної допомоги особам, які перебувають в установах соціального захисту, а також до відмови, наскільки це можливо, від адміністративного затримання мігрантів.

Крім цього, здебільшого держави-члени говорять про розширений список заходів, обраних у якості альтернативи триманню під вартою, зокрема йдеться про умовно-дострокове звільнення, тимчасове звільнення, заміну тюремного ув'язнення домашнім арештом або розширене використання електронного спостереження. Безсумнівно це вплине на оптимізацію рішень у контексті проблеми переповнення в'язниць.

Наступним важливим принципом, на якому наголошує Комітет, у питанні надання медичної допомоги вразливим групам населення, а саме старшим особам, особам із раніше набутих хворобами треба приділити підвищену увагу. У питанні надання медичної допомоги слід приділити підвищену увагу особливим потребам осіб, які перебувають в умовах несвободи, зокрема вразливих груп та груп ризику. Це передбачає, серед іншого, скринінг на наявність COVID-19 та забезпечення доступу до інтенсивної терапії для тих, хто цього потребує. Що важливо, позбавлені свободи особи повинні отримувати від персоналу додаткову психологічну підтримку в цей час.

З погляду Президента Комітету М.М. Гнатівського, відвідування співробітниками моніторингового органу (чи, скажімо, народними депутатами та їхніми помічниками – є й така норма у законодавстві України) інтернату, де знаходиться велика кількість осіб похилого віку та ще й із різними хронічними хворобами вимагатиме особливої обережності та, за потреби, застосування всіх необхідних засобів індивідуального захисту навіть після завершення піку пандемії [3].

Також у місцях несвободи у випадках ізоляції або поміщення на карантин особи з підтвердженим або підозрюваним інфікування вірусом SARS-CoV-2 ця особа повинна отримувати щоденне змістовне спілкування з іншими людьми.

Крім того, будь-які обмеження контактів із зовнішнім світом, включно з візитами, повинні компенсуватися збільшенням доступу до альтернативних засобів зв'язку, таких як телефон або голосовий зв'язок через Інтернет. Варто зазначити, що в багатьох відповідях згадуються заходи, що було вжито для полегшення контактів затриманих із зовнішнім світом, а саме: надання доступу до відеодзвінків через Інтернет або більш частого і тривалого доступу до телефону доти, доки триває заборона на відвідування.

На думку Президента Комітету М.М. Гнатівського, цілком нормально, якщо на час цієї кризи у місцях несвободи за потреби зупинятиметься діяльність, яка не є абсолютно необхідною – скажімо, якісь колективні види роботи чи відпочинку ув'язнених, спортивні вправи тощо. Звісно, вони дуже важливі й потрібні, і мають бути відновлені, щойно ситуація нормалізується. Далі у багатьох європейських в'язничних системах зупинені побачення засуджених та взятих під варту осіб із будь-ким, крім їхніх адвокатів. Утім, всі такі обмеження необхідно компенсувати: скажімо, замість побачень слід полегшити доступ ув'язнених до телефону та запровадити можливість спілкування з родиною, скажімо, через Скайп чи іншу подібну програму, як рекомендує наш Комітет і як це зроблено, скажімо, у Фінляндії. Крім того, осіб, яких за рішенням лікаря поміщено на карантин, слід забезпечити щоденним змістовним спілкуванням з іншими людьми [3].

Комітет, серед іншого, наголошує на дотриманні права підтримувати адекватний рівень особистої гігієни (включно з доступом до гарячої води та мила) та право щоденно перебувати на свіжому повітрі (принаймні впродовж однієї години).

Крім того, доступ до адвоката, доступ до лікаря, повідомлення третіх осіб про затримання, що є основоположними гарантіями проти поганого поводження

з особами, затриманими правоохоронними органами повинні цілковито дотримуватися за всіх обставин та в будь-який час. Запобіжні заходи (як-от вимога до осіб із симптомами носити захисні маски) можуть бути виправданими за певних обставин.

Важливо зазначити, що моніторинг з боку незалежних органів, включно з національними превентивними механізмами та КЗК, залишається важливою гарантією, що запобігає поганому поводженню. Держави мають продовжувати гарантувати доступ моніторинговим органам до всіх місць несвободи, зокрема тих, де особи перебувають на карантині. Водночас усі моніторингові органи повинні з усіма запобіжними заходами дотримуватися принципу «не нашкодь», зокрема стосовно старших осіб та осіб із раніше набутими хворобами.

Місця несвободи в Україні завжди відрізнялися підвищеним ризиком неналежного ставлення до осіб, які в них утримуються. Важко узагальнювати, адже характер проблем, скажімо, зі ставленням до осіб, затриманих поліцією за підозрою у вчиненні злочину, взятих під варту, які перебувають у слідчих ізоляторах, та, скажімо, поводженням із недобровільними пацієнтами психіатричних лікарень чи мешканцями психоневрологічних інтернатів – мають чимало відмінностей. Щоправда, усі ці проблеми об'єднує зневага, подекуди системна, до гідності цих осіб, що створює значний потенціал для порушення ст. 3 Європейської конвенції з прав людини – тієї самої, що забороняє катування, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження чи покарання. Доступ до таких закритих установ незалежних моніторингових органів – як міжнародних, таких як Європейський комітет із запобігання катуванням, так і національних, як-от Національний превентивний механізм, що в Україні функціонує як підрозділ Офісу Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини, є одним із найважливіших засобів запобігання посяганням на гідність осіб в умовах несвободи. Тож цей доступ має гарантуватися навіть під час епідемії. Інша справа, що правозахисники та інші відвідувачі місць несвободи мусять відповідально ставитися до своєї роботи та не нашкодити.

Комітет вітає той факт, що в декількох країнах Національні профілактичні механізми (НПМ) та інші національні моніторингові органи відновили відвідування місць позбавлення волі, тоді як вживають запобіжних заходів із дотримання принципу «не нашкодь», і він сподівається, що цю позитивну тенденцію якнайшвидше дотримуватимуться інші відповідні органи в Європі [2].

ВИСНОВКИ

Криза, що триває, демонструє явну необхідність ставити права людини на перше місце під час прийняття рішень у контексті пандемії та за її межами. Кожен захід, вжитий владою держав-членів, повинен базуватися на ретельній оцінці його конкретних наслідків для прав людини всіх зацікавлених осіб. З погляду Комітету, пандемія також найбільш сильно вдарила у місцях позбавлення волі, коли попередні рекомендації, зроблені Комітетом, не були виконані. Це стосується всього спектру мандату Комітету: від в'язниць до будинків соціального обслуговування, від психіатрич-

них лікарень до міграційних ізоляторів.

Пандемічна криза відбувається на тлі наявних недоліків у різних системах кримінального правосуддя. Як показали відповіді держав-членів, рішучі дії зараз вживаються – у кризовому режимі – з деяких питань, які вже впродовж багатьох років є предметом рекомендацій Комітету. Комітет закликає відповідні органи всіх держав-членів поступово переходити від управління ризиками до використання можливостей, створених пандемією. Деякі надзвичайні заходи, введені тимчасово, мають бути стійкими.

Це стосується, зокрема, посилення використання альтернатив позбавленню волі з метою припинення явища переповнення. У зв'язку з цим необхідні подальші кроки стосовно зменшення використання тримання під вартою, максимально утриматися від тримання мігрантів та досягти подальшого прогресу в деінституціоналізації охорони психічного здоров'я. Тимчасові обмеження, обмежені розповсюдженням вірусу, повинні бути зняті, як тільки вони більше не потрібні.

Список використаних джерел

1. «Перелік принципів, що стосуються поводження з особами, позбавленими свободи, у контексті пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 20 березня 2020 року. URL: <https://rm.coe.int/16809dbe63?fbclid=IwAR1RSj1rW6wPJTZHKnsnePEZ0l08PF2Gh0OQzewJJ2Q9CbxYAFUi8B4pnOE>
2. Друга заява Європейського Комітету із запобігання катуванню й нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню стосовно COVID-19 та ситуації перебування людей у місцях несвободи від 09 липня 2020 року. URL: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/covid-19-cpt-issues-follow-up-statement>
3. Інтерв'ю Укрінформ Президента Європейського Комітету із запобігання катуванню й нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню Гнатівського М.М. URL: https://www.ukrinform.com/rubric-world/2912630-mikola-gnatovskij-prezident-komitetu-radi-evropi-z-pitan-zapobiganna-katuvannam.html?fbclid=IwAR17kfg7JNrv9Hk17i9DYKiF61rWIQN_8aGeEU_1P5P6GaB2-f3e0Bmp6U
4. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>

References

1. Statement of principles relating to the treatment of persons deprived of their liberty in the context of the coronavirus disease (Covid-19) pandemic. URL: <https://rm.coe.int/16809dbe63?fbclid=IwAR1RSj1rW6wPJTZHKnsnePEZ0l08PF2Gh0OQzewJJ2Q9CbxYAFUi8B4pnOE> (in Ukrainian).
2. Covid-19: CPT issues follow-up statement. URL: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/covid-19-cpt-issues-follow-up-statement> (in Ukrainian).
3. Ukrinform's Interview of President of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) Gnatovsky M.M. URL: https://www.ukrinform.com/rubric-world/2912630-mikola-gnatovskij-prezident-komitetu-radi-evropi-z-pitan-zapobiganna-katuvannam.html?fbclid=IwAR17kfg7JNrv9Hk17i9DYKiF61rWIQN_8aGeEU_1P5P6GaB2-f3e0Bmp6U (in Ukrainian).
4. The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (in Ukrainian).

ІВАНИЦЬКИЙ

Сергій Олександрович
serg.infoline@gmail.com

УДК 347.961

д.ю.н., доцент, професор
кафедри, Національна
академія внутрішніх справПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ
СПЕЦІАЛЬНО ВИЗНАЧЕНИМИ СУБ'ЄКТАМИPROBLEMATIC ASPECTS OF FINANCIAL MONITORING BY SPECIALLY
DESIGNATED SUBJECTSDOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2021.5.2>

IVANYTSKYI Serhii – Doctor of Law, Associate Professor, Professor of department, National Academy of Internal Affairs

У статті досліджено стан правової регламентації виконання окремими спеціально визначеними суб'єктами первинного фінансового моніторингу обов'язків стосовно запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Вивчено стандарти FATF й нормативну базу іноземних країн у цій сфері. Констатовано нечіткість понять «створення», «забезпечення діяльності» та «управління юридичними особами» у вітчизняному галузевому законодавстві, сформульовано пропозиції стосовно його удосконалення.

* * *

Introduction. The paper stated that in the new Law of Ukraine “On preventing and countering the legalization (laundering) of proceeds from crime, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction”, the domestic legislator used a number of general formulations with a broad and vague content, which may complicate its practical implementation and necessitates the theoretical research of these issues within the framework of this paper.

The purpose of the paper is to analyze the state of legal regulation of the implementation by certain specially defined subjects of primary financial monitoring of obligations to prevent and counteract the legalization (laundering) of proceeds from crime, the financing of terrorism and the proliferation of weapons of mass destruction, as well as to formulate recommendations for making appropriate changes to the legislation.

Results. In paragraph 1 of part 1 of art. 10 of the Law of Ukraine “On preventing and countering the legalization (laundering) of proceeds from crime, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction” does not disclose the content of the terminology turnover “creation, operation or management of legal persons”.

Conclusion. In order to clarify the terminology in paragraph 1 of part 1 of article 10 of the Law of Ukraine “On preventing and countering the legalization (laundering) of proceeds from crime, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction”, it is advisable to amend it by adding after the words “other similar legal entities” the words “including, performing the functions of a director or secretary of a legal person, its trustee/owner/manager, nominee shareholder/owner/holder”.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, легалізація, юридична особа, адвокат, нотаріус

Keywords: financial monitoring, legalization, legal person, advocate, notary

ВСТУП

Минулого року набрав чинності новий Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – профільний Закон) № 361–ІХ від 06.12.2019 [1]. Вітчизняний законодавець уточнив коло спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу (ст. 6), зокрема чітко відніс до їх переліку організаційні форми адвокатської діяльності – адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; розширив обсяг обов'язків суб'єктів первинного фінансового моніторингу (далі – СПФМ); збільшив величину порогових фінансових операцій, що підлягають моніторингу (із 150 до 400 тис. грн), значно підвищив розмір штрафів за не-

належне виконання обов'язків СПФМ (від декількох сотень тисяч до десятків мільйонів гривень) тощо.

Одним із напрямів своєї уваги український законотворець обрав подальшу нормативну конкретизацію особливостей виконання обов'язків суб'єктів первинного фінансового моніторингу такими спеціально визначеними суб'єктами, як адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріуси; суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги. Відповідне законодавче бачення специфіки їх діяльності як СПФМ викладено у п. 1 ч. 1 ст. 10 профільного Закону.

Водночас аналіз наведеної норми профільного Закону засвідчує наявність загальних формулювань та використання термінологічного апарату із досить широким і невизначеним змістом, що може утруднити його прикладну реалізацію цією категорією СПФМ.

Про вказані недоліки зазначається як практиками, так і науковцями [2, С. 80; 3], проте конкретних пропозицій стосовно зміни редакції згаданого нормативного припису, на жаль, не вноситься, що зумовлює потребу теоретичного розроблення цих питань у межах представленого дослідження.

МЕТА роботи – аналіз стану правової регламентації виконання окремими спеціально визначеними суб'єктами первинного фінансового моніторингу обов'язків відносно запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення, а також формулювання рекомендацій для внесення відповідних змін до законодавства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою роботи став діалектичний метод, який дозволив розглянути систему фінансового моніторингу в єдності та взаємозв'язку її елементів. Порівняльно-правовий метод використано у зіставленні приписів українського законодавства з іноземними правовими аналогами. Оперування інструментарієм формально-логічного методу (аналіз, синтез, дедукція тощо) дозволило уточнити понятійно-категоріальний апарат, дослідити існуючі доктринальні та нормативні напрацювання. Використання системно-структурного методу разом із методами прогнозування та моделювання виявилось продуктивним для побудови цілісної моделі перспективних правових заходів, спрямованих на вдосконалення діяльності спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

РЕЗУЛЬТАТИ

На реалізацію міжнародних стандартів FATF (Financial Action Task Force) український законодавець в оновленому профільному Законі (ч. 3 ст. 10) зберіг фундаментальні гарантії професійної таємниці, зокрема підтвердив можливість адвокатів та нотаріусів не виконувати обов'язки відносно здійснення належної перевірки клієнта та не повідомляти Державну службу фінансового моніторингу про свої підозри у разі надання послуг стосовно захисту клієнта, представництва його інтересів у судових органах та в справах досудового врегулювання спорів або надання консультацій для захисту та представництва клієнта.

Заразом потребує конкретизації та вдосконалення редакція п. 1 ч. 1 ст. 10 профільного Закону, відповідно до якого «виконання обов'язків суб'єкта первинного фінансового моніторингу забезпечується:

1) адвокатськими бюро, адвокатськими об'єднаннями та адвокатами, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально, нотаріусами, суб'єктами господарювання, що надають юридичні послуги, якщо вони беруть участь, діючи від імені та/або за дорученням клієнта, у будь-якій фінансовій операції та/або допомагають клієнту планувати чи здійснювати операцію відносно:

купівлі-продажу нерухомості або управління майном у разі фінансування будівництва житла;

купівлі-продажу суб'єктів господарювання та корпоративних прав;

управління коштами, цінними паперами або ін-

шими активами клієнта;

відкриття та/або управління банківським рахунком або рахунком у цінних паперах;

залучення коштів, необхідних для створення юридичних осіб та фондів, забезпечення їх діяльності або управління ними;

створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, фондами, трастами або іншими подібними правовими утвореннями...» [1].

Системний аналіз наведеного положення дозволяє дійти висновку, що вказані особи виконують обов'язки суб'єкта первинного фінансового моніторингу не тільки у випадку, коли вони беруть участь, діючи від імені та/або за дорученням клієнта, у будь-якій із зазначених вище фінансових операцій, але й тоді коли допомагають клієнту планувати чи здійснювати операцію стосовно створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, фондами, трастами або іншими подібними правовими утвореннями.

Найбільше запитань викликають використані у законі словосполучення «створення», «забезпечення діяльності» та «управління юридичними особами», зміст яких допускає широкі межі тлумачення, а отже й потенційно значний перелік випадків, коли відповідна особа має стати на облік як СПФМ, виконати покладені на неї обов'язки або понести сувору відповідальність за їх порушення.

Чинне законодавство не містить чітких дефініцій окреслених понять, проте вимога правової визначеності як невід'ємний елемент принципу верховенства права вочевидь робить необхідною їх належну конкретизацію. Водночас важливо врахувати як публічні інтереси відносно забезпечення належної протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, так й інтереси СПФМ у частині з'ясування дійсного змісту досліджуваних правових приписів, недопущення їх поширювальної інтерпретації.

Якщо поглянути у недалеке минуле, можна побачити приклади досить широкого трактування законодавцем поняття «забезпечення діяльності юридичних осіб». Так, у раніше діючій редакції Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII (ст. 8) до змісту цього поняття законодавець включав аудит [4]. У нині чинній редакції профільного Закону (ст. 10) вказівка про аудит відсутня.

В основу сучасної правотлумачної діяльності, як вбачається, мають бути покладені міжнародні стандарти й напрацювання, сформовані профільними інституціями, зокрема, FATF. Саме на базі рекомендацій цього авторитетного органу формувалася й вдосконалювалася спеціалізована законодавча база європейських держав та України.

Як під час ухвалення попереднього, так і нового профільного Закону, наріжним каменем правового регулювання діяльності спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу стала Рекомендація № 22 FATF [5], що, зокрема, містить положення із здійснення СПФМ операцій стосовно «creation, operation or management of legal persons». Буквальний

переклад й імплементація наведених словосполучень у вітчизняному профільному Законі не додали ясності відносно їх змісту. Тож доцільним є подальше з'ясування суті цих термінів на рівні нормативних та роз'яснювальних документів FATF та держав – світових лідерів у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

У згаданій Рекомендації № 22, а також розробленому FATF Керівництві стосовно застосування ризик-орієнтованого підходу для юристів [6, С. 14–16, 37–38] згадуються такі можливі ролі (функції) адвокатів у межах досліджуваних видів роботи, як «директор чи секретар компанії», «довірча особа/власник/управитель», «номінальний акціонер».

У Сингапурі нормативні документи допускають надання адвокатом «номінальних послуг» (nominee services), наприклад, директора чи акціонера [7], у США – «трастових послуг» (trust services) [8], у Великій Британії – послуг «довірчої особи/власника/директора, що дозволяє зберегти анонімність особи клієнта» [9]. Вказані функціональні моделі відображають поширені у світі підходи відносно допустимої професійної активності адвокатів.

Рідше у документах FATF містяться згадки про здійснення останніми «структурування платежів» [10, С. 40], «керування справами клієнта» [10, С. 63] або попередження про небезпеку залучення до «фіктивного судового процесу», коли, наприклад, за відсутності предмету спору й фактичного боргу від однієї до іншої особи переходять кошти, отримані злочинним шляхом [10, С. 69].

Необхідно зазначити, що на національному рівні вітчизняний Закон оперує поняттям «номінальний власник» (п.п. 40 ч. 1 ст. 1), під яким розуміється особа, яка від свого імені управляє корпоративними правами іншої особи – кінцевого бенефіціарного власника в інтересах останнього. Водночас у профільному Законі використовується термін «номінальний утримувач» (у значенні, наведеному в Законі України «Про депозитарну систему України») та «довірчий власник» (п. 60 ч. 1 ст. 1), причому останній у рамках трасту має повноваження й обов'язки, у межах яких він є відповідальним та може управляти, використовувати або розпоряджатися активами відповідно до умов довірчого договору [1].

ВИСНОВКИ

Цілком очевидно, що сучасні тенденції глобалізації економіки та уніфікації правового регулювання вимагають збалансування національної моделі протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, а також врахування загальноприйнятих підходів, поширених у світі.

З огляду на викладене, з метою уточнення термінологічного апарату, що використовується для правової регламентації обов'язків СПФМ, до п. 1 ч. 1 ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» доцільно внести зміни, доповнивши його після слів «іншими подібними правовими утвореннями» словами «включаючи, виконання функцій директора чи секретаря

юридичної особи, її довірчої особи/власника/управителя, номінального акціонера/власника/утримувача».

Список використаних джерел

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України № 361–ІХ від 6 грудня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171.
2. Джабурія О.О. Підстави вступу організаційних форм адвокатської діяльності у відносини державного фінансового моніторингу: проблемні аспекти. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє*: матер. X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 6 листопада 2020 р.). Одеса, 2020. С. 73–81.
3. Андрусак В. Нові правила фінансового моніторингу: пам'ятка для юридичних компаній. URL: <https://uba.ua/ukr/news/7715/>.
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України № 1702–VII від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 50–51. Ст. 2057.
5. International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation. *The FATF recommendation*. Paris: FATF, 2020. 136 p. URL: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>
6. Guidance for a risk-based approach for legal professionals. Paris: FATF, 2019. 95 p. URL: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/Risk-Based-Approach-Legal-Professionals.pdf>
7. Singapore Law society. Prevention of money laundering and financing of terrorism. Practice direction 3.2.1. URL: <https://www.lawsociety.org.sg/wp-content/uploads/2020/03/Prevention-of-Money-Laundering-and-Financing-of-Terrorism-PD-3.2.1.pdf>
8. ABA Voluntary good practices Guidance for lawyers to detect and combat money laundering and terrorist financing (April 2010): adopted by the House of delegates of American Bar Association, August 9–10, 2010. URL: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/directories/policy/annual-2010/2010_am_116.pdf
9. Solicitors Regulation Authority. Legal sector affinity group anti-money laundering Guidance for the legal sector 2021. URL: <https://www.sra.org.uk/globalassets/documents/solicitors/firm-based-authorisation/lsg-aml-guidance.pdf>
10. Money laundering and terrorist financing vulnerabilities of legal professionals. FATF report (June 2013). Paris: FATF, 2013. 146 p. URL: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/ml%20and%20tf%20vulnerabilities%20legal%20professionals.pdf>

References

1. On preventing and countering the legalization (laundering) of proceeds from crime, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction: Law of Ukraine No. 361–IX of December 6, 2019. *News of Verkhovna Rada of Ukraine*. 2020. № 25. Art. 171. (in Ukrainian).
2. Dzhaburiia O.O. The grounds for the entry of organizational forms of advocate's activity into the relations of state financial monitoring: problematic aspects. *Advocacy: past, present and future*: materials of the X international scientific and practical conference (Odessa, November 6, 2020). Odessa, 2020. pp. 73–81. (in Ukrainian).
3. Andrusiak V. New rules of financial monitoring: a memo for law firms. URL: <https://uba.ua/ukr/news/7715/> (in

Ukrainian).

4. On preventing and countering the legalization (laundering) of proceeds from crime, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction: Law of Ukraine No. 1702–VII of October 14, 2014. *News of Verkhovna Rada of Ukraine*. 2014. № 50–51. Art. 2057. (in Ukrainian).

5. International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation. *The FATF recommendation*. Paris: FATF, 2020. 136 p. URL: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>

6. Guidance for a risk-based approach for legal professionals. Paris: FATF, 2019. 95 p. URL: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/Risk-Based-Approach-Legal-Professionals.pdf>

7. Singapore Law society. Prevention of money laundering and financing of terrorism. Practice direction 3.2.1. URL:

<https://www.lawsociety.org.sg/wp-content/uploads/2020/03/Prevention-of-Money-Laundering-and-Financing-of-Terrorism-PD-3.2.1.pdf>

8. ABA Voluntary good practices Guidance for lawyers to detect and combat money laundering and terrorist financing (April 2010): adopted by the House of delegates of American Bar Association, August 9–10, 2010. URL: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/directories/policy/annual-2010/2010_am_116.pdf

9. Solicitors Regulation Authority. Legal sector affinity group anti-money laundering Guidance for the legal sector 2021. URL: <https://www.sra.org.uk/globalassets/documents/solicitors/firm-based-authorisation/lisag-aml-guidance.pdf>

10. Money laundering and terrorist financing vulnerabilities of legal professionals. FATF report (June 2013). Paris: FATF, 2013. 146 p. URL: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/ml%20and%20tf%20vulnerabilities%20legal%20professionals.pdf>

СЕЛИЩЕВ
Сергій Вячеславович
120777@i.ua

УДК 001.8:[005.334.658.15:657.635]

ІДЕНТИФІКАЦІЯ РИЗИКУ ШАХРАЙСТВА В УПРАВЛІННІ ПРОЄКТАМИ У ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

FRAUD RISK IDENTIFICATION IN PROJECT MANAGEMENT IN TRANSPORT AND LOGISTICS BUSINESS

к.е.н., доцент кафедри,
Національний авіаційний
університет

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2021.5.3>

SELISHCHEV Serhii – PhD in Economics, Associate Professor of department, National Aviation University

У статті доказано важливість роботи з ризиками, пов'язаними із шахрайством розробці проєктів, пов'язаних із транспортно-логістичним бізнесом. Розглянуто основні, найбільш розповсюджені види шахрайств. Запропоновано дії із запобігання та зниження ризику шахрайства, та усунення його наслідків. Визначено сукупність найбільш розповсюджених схем шахрайства під час організації та здійсненні перевезень. Наведено низку типових методів із ідентифікації, уникнення або пом'якшення їх наслідків, що дозволяє зосередити увагу на необхідності врахування ймовірності шахрайства в управлінні проєктами у транспортно-логістичному бізнесі.

* * *

The paper proves the importance of working with the risks associated with fraud in the development of projects related to the transport and logistics business. The main, most common types of fraud are considered. Actions to prevent and reduce the risk of fraud and eliminate its consequences are proposed.

The basic parameters of the transport and logistics business are quality, speed and cost. In Ukraine, these parameters often do not meet the established requirements. This is due to the depreciation of fixed assets, on the one hand, and often, low skills of workers who carry out the development and processing of routes. At the same time, some complications are caused by the prevalence of fraudulent schemes due to imperfect legislation and lack of effective control systems and methods.

The purpose of the paper is to identify and determine methods to reduce the risk of fraud in project management in the transport and logistics business.

Analysis of current practice indicates the need for additional development of methodological and organizational support for the identification of fraud risk in project management in the transport and logistics business.

In the process of researching this issue, a set of the most common fraud schemes in the organization and implementation of transportation was identified. There are also a number of common methods for identifying, avoiding, or mitigating their effects.

This approach allows us to focus on the need to take into account the likelihood of fraud in project management in the transport and logistics business.

Ключові слова: ідентифікація, ризик шахрайства, управління, транспортно-логістичний бізнес

Keywords: identification, risk of fraud, management, transport and logistics business

ВСТУП

Ефективність роботи транспортної системи займає важливе місце у державній економіці, зокрема це також стосується української економіки, де впродовж останніх трьох десятиріч можна відзначити істотне зростання обсягів перевезення вантажів.

В побудові та управлінні проєктами у транспортно-логістичному бізнесі слід мати на увазі, що розвиток окремих видів транспорту може бути нерівномірним, зокрема певна нерівномірність характерна для регіональних транспортно-логістичних систем, що є наслідком нерівномірного розвитку транспортної інфраструктури та розміщенням шляхів сполучення.

Базовими параметрами транспортно-логістичного бізнесу є якість, швидкість і вартість. В Україні ці параметри часто не відповідають встановленим вимогам. Це спричиняється зносом основних засобів, з одного боку, та часто низькою кваліфікацією працівників, які здійснюють розроблення та опрацювання маршрутів. Водночас окремі ускладнення спричиняються розповсюдженістю шахрайських схем, зумовлених недосконалістю законодавства та браком ефективних систем і методів контролю.

МЕТА роботи – ідентифікація та визначення ме-

тодів зниження ризику шахрайства у разі управління проєктами у транспортно-логістичному бізнесі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою дослідження є загальнофілософські, загальнонаукові методи пізнання, спеціальні методи й методичні прийоми. Для досягнення мети у роботі використано: конкретизація, абстрагування – під час розкриття концептуальних та методичних засад побудови системи ідентифікації ризику шахрайства в управлінні проєктами у транспортно-логістичному бізнесі.

Аналіз досліджень і публікацій

Питанню дослідження ризиків транспортно-логістичного бізнесу приділяли увагу низка вітчизняних та закордонних вчених [1–10], але в аспекті досліджуваної теми доцільно визначити, наскільки ефективно типові загальнонаукові методики можна використовувати для ідентифікації ризиків шахрайства, зокрема зумовлених особливостями транспортно-логістичних процесів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Під час розроблення бізнес-планів та інших проєктів, пов'язаних із транспортно-логістичною діяль-

ністю доцільно враховувати вартість заходів контролю, для зменшення ризиків, пов'язаних із шахрайськими діями перевізників, замовників, диспетчерів та третіх осіб. Далі розглянуто основні, найбільш розповсюджені види шахрайства у транспортно-логістичному бізнесі, та базові заходи їх запобігання або усунення їх наслідків.

Аналіз діючої практики свідчить, що серед основних, найбільш розповсюджених шахрайських схем можна виділити:

- 1) підставний перевізник;
- 2) злом сторінки компанії на біржах для замовлень вантажоперевезень;
- 3) несплата перевезення;
- 4) подвійна оплата перевезення;
- 5) фіктивна (паперова) перевезення;
- 6) фіктивна втрата вантажу;
- 7) зникнення перевізника з передоплатою.

Зазвичай організаторами схеми «підставний перевізник» є декілька осіб, які купують компанію з чистою історією. В якості директорів призначають підставних осіб. Компанія змінює профільний вид бізнесу на вантажні перевезення, потім наймає працівників. Наступним кроком реєструється на сервісних майданчиках для замовлень перевезень вантажів. Низка перевезень виконуються сумлінно, за рахунок чого отримуються позитивні відгуки, компанія дістає надійний імідж.

Коли знаходиться велике замовлення, компанія залучає до роботи майже повністю власний автопарк. Під таке замовлення одночасно залучаються якомога більше машин. Під час виконання замовлення втрачається зв'язок із водіями. Через декілька днів зникає зв'язок із підставним керівництвом.

Часто шахраї використовують хакерів, яких наймають для зламу сторінок фірм із високим рейтингом. Або дістають паролі до сторінок та сайтів через співробітників таких фірм.

Деякі перевізники, в яких зламали електронну поштову скриньку, доводять стягнення боргу до суду й часто його виграють. Шахраєм може бути як той, з ким ви уклали договір, так і невідома нікому особистість, яка зламала пошту партнера. Доцільно регулярно перевіряти історію входів до поштового акаунту, застосування подвійної авторизації для входу в поштову скриньку – це не дозволить шахраям зламати поштову скриньку і використовувати її у своїх цілях.

У разі такого несанкціонованого доступу отримується замовлення на транспортну послугу, але у пункт навантаження приїжджають транспортні засоби шахраїв і вантаж зникає.

Найбільш ефективним методом запобігання перевізниками несплати є стовідсоткова відмова надання послуг за перевезення вантажів без попередньої оплати. Попри вдавану неможливість, – це цілком здійсненна міра. Досліджена практика, за якої перевізник везе вантаж, витрачаючи на його перевезення власні кошти, після чого чекає і вимагає розрахунок, абсолютно нелогічна.

Стягнути оплату за виконані перевезення, за наявності необхідних документів, як правило, не викликає складнощів, набагато складніше отримати з боржника

свої гроші.

Найпоширеніший спосіб отримати проблеми з розрахунком – відгукнутися на прохання перевізника оплатити перевезення на карту, не зважаючи на те, що у заявці передбачена оплата на розрахунковий рахунок. Якщо ви перекладете гроші зі своєї картки на картку, вказану в листі, незабаром додатково можете отримати рахунок на оплату з вимогою оплатити послуги.

Щоб отримати оплату за перевезення необхідно довести факт її виконання. Підтвердженням є транспортна накладна. Знаючи це, шахраї організували схему з 4 етапів:

- 1) експедитору дзвонить замовник і просить організувати доставку вантажу;
- 2) після появи вантажу на профільних біржах експедитору дзвонить перевізник, якого зацікавила ця пропозиція;
- 3) укладається договір, перевізник надає транспортну послугу;
- 4) перевізник надсилає експедитору транспортну накладну й рахунок, вимагає оплату.

Сенс цієї схеми в тому, що перевезення фактично не виконується. Шахрай (який і «замовник», і «перевізник») укладає два документа – заявку на перевезення і транспортну накладну й на їх підставі вимагає гроші. Часто ставка за перевезення встановлюється досить скромна – 10-20 тис. грн. Якщо співвіднести потенційну шкоду репутації експедитора на профільних Інтернет-ресурсах і розмір «боргу» експедитори вважають за краще не вплутуватися у тривалі розгляди, а просто платять цю суму.

У випадку фіктивної втрати вантажу шахраї укладають акт про втрату вантажу і вимагають від експедитора відшкодувати збиток.

Попри те, що більшість вантажоперевезень виконуються з відстрочкою платежу, деякі поїздки оплачуються вантажовласником або експедитором повністю або частково авансом, особливо це стосується перевезень на далекі відстані або поїздок за ціною, що відчутно нижче склалася на ринку вантажоперевезень на даний проміжок часу. Перевізник або диспетчер, який видає себе за перевізника для вантажовласника або експедитора, отримує передоплату і зникає, вантаж залишається у вантажовідправника, а «перевізник» перестає відповідати на дзвінки.

У більшості випадків такої неприємності можна уникнути, керуючись такими правилами:

- 1) не довіряти перевезення вантажу з передоплатою незнайомим перевізникам або диспетчерам;
- 2) працювати за передоплатою з реальним перевізником, з яким є підписаний договір в оригіналі й про якого відомі всі відомості, які можуть знадобитися для звернення до суду у разі виникнення непередбачених обставин;
- 3) проводити оплату після завантаження транспортного засобу.

Також можна убезпечити себе за допомогою сервісу безпечних угод.

ВИСНОВКИ

Аналіз діючої практики свідчить про необхідність додаткової розробки питання методичного та органі-

заційного забезпечення ідентифікації ризику шахрайства в управлінні проектами в транспортно-логістичному бізнесі.

У процесі дослідження даного питання визначено сукупність найбільш розповсюджених схем шахрайства в організації та здійсненні перевезень. Також наведено низку типових методів з ідентифікації, уникнення або пом'якшення їх наслідків.

Такий підхід дозволяє зосередити увагу на необхідності врахування ймовірності шахрайства в управлінні проектами у транспортно-логістичному бізнесі.

Об'єктом подальших досліджень буде розроблення методики оцінки ризику шахрайства в управлінні проектами у транспортно-логістичному бізнесі.

Список використаних джерел

1. Бланк И.А. Финансовый менеджмент. К.: Ника-центр Эльга, 2002. 528 с.
2. Бутинець Ф.Ф. Економічний аналіз. Житомир: ПП «Рута», 2001. 416 с.
3. Габрієлова Т.Ю., Литвиненко С.Л., Баннов О.В. Організація та технологія доставки спеціальних категорій вантажів. К.: Кондор, 2018. 416 с.
4. Гончарук Я. А., Рудницький В.С. Аудит. Львів: Світ, 2002. 296 с.
5. Гевко І. Б. Методи прийняття управлінських рішень. К.: Кондор, 2009. 187 с.
6. Давидов Г.М. Аудит. К.: Ліга, 2004. 336 с.
7. Кіндрацька Г.І., Загородній А.Г., Білик М.С. Економічний аналіз. К.: Знання, 2008. 487 с.
8. Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. Організація й методика аудиту. К.: Каравела, 2009. 544 с.
9. Мкртичян Д.І. Вантажні перевезення на залізничному транспорті: підруч. / Укр. держ. ун-т залізн. трансп. Харків: УкрДУЗТ, 2017. Ч. 3. 178 с.
10. Проскуріна Н.М. Процедурне забезпечення аудиту. Теорія та практика: монографія. К.: ДП «Інформ. аналіт. агентство», 2011. 739 с.

References

1. Blank I.A. Financial management. Kyiv: Nika-tsentr Elga, 2002. 528 p. [in Russian].
2. Butynets F.F. Economic analysis. Zhytomyr: PP Ruta, 2001. 416 p. [in Ukrainian].
3. Habriellova T.Yu., Lytvynenko S.L., Bannov O.V. Organization and technology of delivery of special categories of goods: textbook. Kyiv: Kondor, 2018. 416 p. [in Ukrainian].
4. Honcharuk Ya.A., Rudnyskyi V.S. Auditing. Lviv: Svit, 2002. 296 p. [in Ukrainian].
5. Hevko I.B. Methodology of the management of the administrative departments. Kyiv: Kondor, 2009. 187 p. [in Ukrainian].
6. Davydov H.M. Audyt. Kyiv: Liha, 2004. 336 p. [in Ukrainian].
7. Kindratska H.I., Zahorodnii A.H., Bilyk. M.S. Economic analysis. Kyiv: Znannia, 2008. 487 p. [in Ukrainian].
8. Kulakovska L.P., Picha, Yu.V. Organization and methods of auditing. Kyiv: Karavela, 2009. 544 p. [in Ukrainian].
9. Mkrtychian D.I. Freight transportation by rail: textbook. Kharkiv: UkrDUZT, 2017. Part 3. 178 p. [in Ukrainian].
10. Proskurina, N.M. Procedural software of auditing: Theory and practice. Kyiv: DP "Inform. analit. agency", 2011. 739 p. [in Ukrainian].

СІЧКО

Дмитро Сергійович
ds.sichko@gmail.com

УДК 347.43

к.ю.н., доцент, Чорноморський
національний університет імені
Петра МогилиПРАВОВА ПРИРОДА ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
КОРПОРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІLEGAL BASIS AND DIRECTIONS OF IMPROVING THE CORPORATE
RESPONSIBILITYDOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2021.5.4>**SICHKO Dmytro** – PhD in Law, Associate Professor, Petro Mohyla Black Sea National University

У статті досліджено сучасний стан правового регулювання корпоративної відповідальності, визначено перспективи реформування інституту корпоративної відповідальності задля забезпечення дотримання корпоративних прав. Зокрема, встановлено, що корпоративний договір створює різні за своєю природою відносини (як зобов'язальні, так і корпоративні), має зобов'язальну сутність, тому у разі його порушення можуть застосовуватися заходи цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язань. З метою системного підходу до природи корпоративної відповідальності запропоновано відповідні зміни та доповнення до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

* * *

The paper examines the current state of legal regulation of corporate responsibility, identifies prospects for reforming the institution of corporate responsibility to ensure compliance with corporate rights. In particular, it was found that a corporate agreement creates a different nature of the relationship (both mandatory and corporate), it has a binding nature, so in case of violation may be applied civil liability for failure or improper performance of obligations. At the same time, corporate responsibility differs from civil law (classical) liability in the circle of responsible persons, the procedure for bringing to justice, corporate responsibility measures, etc. The case law illustrates that it is possible that a party to a corporate agreement does not systematically comply with the terms of the agreement, for example, does not participate in the general meeting of the corporation or votes against it with other parties to the agreement, which actually calls into question the successful achievement of corporate goals. agreement and its effectiveness as a regulator of relations for the joint management of corporate rights. In this case, an effective way to protect the rights of the parties to the contract is the obligation of the infringer to alienate its share in the authorized (composed) capital (shareholding) in favor of other participants in the corporate agreement at market or pre-agreed price. However, it is noted that the possibility of establishing an obligation to sell shares as a sanction for breach of corporate agreement raises some doubts. In fact, such an obligation is a restriction on property rights. It is proposed to solve this dilemma by reforming the institution of corporate responsibility for non-performance or improper performance of corporate obligations that correspond to the corporate rights of participants in the direction of separating it into a separate type of legal liability. In particular, it is proposed to supplement the Law of Ukraine "On Limited and Additional Liability Companies" Art. 7 "Corporate liability" reads as follows: "in case of non-performance (improper performance) of corporate obligations established by law, contract and constituent documents of the company, corresponding to the corporate rights of participants, sanctions in the form of compensation and exclusion of the participant may be applied".

Ключові слова: корпоративна відповідальність, забезпечення корпоративних прав, корпоративний договір, удосконалення законодавства

Keywords: corporate responsibility, ensuring observance of corporate rights, corporate agreement, improvement of legislation

ВСТУП

Проблеми забезпечення дотримання корпоративних прав усе більше привертають увагу науковців і практиків. Така ситуація видається цілком логічною, адже захищеність корпоративних прав є запорукою сприятливого інвестиційного клімату. З огляду на це виникає нагальна потреба удосконалення заходів для протидії їх порушенню. Одним із таких заходів, на наш погляд, є корпоративна відповідальність. А втім, на жаль, наразі в Україні відсутнє належне правове забезпечення функціонування інституту корпоративної відповідальності.

Не зважаючи на величезну кількість наукових робіт, присвячених регулюванню корпоративних прав та договорів, у вітчизняній літературі, станом на

сьогодні, проблеми правового регулювання корпоративної відповідальності за законодавством України майже залишилися поза увагою науковців. Зокрема, лише деякі аспекти цієї теми опосередковано вивчали: Ю.В. Соколовська, І. Сядриста, М. Федорко та ін.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

У процесі дослідження використано методи системного аналізу й синтезу, діалектичний метод, метод порівняння та узагальнення. Інформаційною основою статті є наукові праці вітчизняних вчених, нормативно-правові акти, національна судова практика.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

На основі результатів загальнотеоретичних та галузевих досліджень сучасного стану правового регулювання корпоративної відповідальності визна-

чити перспективи реформування інституту корпоративної відповідальності задля забезпечення дотримання корпоративних прав.

РЕЗУЛЬТАТИ

Системний аналіз положень нині чинного законодавства України у частині правового регулювання корпоративної відповідальності за невиконання чи неналежне виконання корпоративних обов'язків, що кореспондують корпоративним правам учасників свідчить про наявність певних проблем у цій сфері як наукового характеру так і правозастосовного.

Зауважимо, що в науковій літературі [1, с. 51] простежується декілька різних підходів стосовно правової природи корпоративної відповідальності:

- 1) це різновид цивільно-правової відповідальності (у формі відшкодування збитків);
- 2) це різновид господарської відповідальності;
- 3) це окремий вид юридичної відповідальності – корпоративна (акціонерна) відповідальність;
- 4) не є окремим видом юридичної відповідальності й за суб'єктом складом може бути цивільно-правовою або господарсько-правовою.

Водночас прихильники точки зору про цивільно-правовий характер відповідальності осіб, що здійснюють управління господарським товариством, відносять її до деліктної, або до договірної, оскільки відносини між членами органу управління та господарським товариством є корпоративними, а корпоративні відносини – зобов'язально-договірними. Ми схилиємось до третього підходу природи корпоративної відповідальності.

На практиці цілком можливою є ситуація, коли учасник корпоративного договору (договору між акціонерами) систематично не виконує умов договору, наприклад, не бере участі у загальних зборах корпорації або голосує на них врозріз з іншими учасниками договору, чим фактично ставить під сумнів успішне досягнення мети корпоративного договору та ефективність його як регулятора відносин стосовно спільного управління корпоративними правами. У такому випадку ефективним способом захисту прав учасників договору міг би стати визначений у договорі обов'язок порушника відчужити свою частку у статутному (складеному) капіталі (пакет акцій) на користь інших учасників корпоративного договору за ринковою або попередньо обумовленою в договорі ціною.

Прикладом цього є справа Вищого господарського суду України № 5011–62/8101–2012 [2]. Так, у червні 2012 р. ПрАТ «Авіакомпанія «Міжнародні Авіалінії України» звернулося до господарського суду м. Києва з позовом до Swissport International Ltd., ТОВ «Свіспорт Україна», яким просив суд:

- 1) визнати право власності на частку в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю «Свіспорт Україна» в розмірі 70,6 % статутного капіталу;

- 2) укласти між Swissport International Ltd. та ПрАТ «Авіакомпанія «Міжнародні Авіалінії України» договір купівлі-продажу частки в статутному капіталі ТОВ «Свіспорт Україна» на запропонованих ним умовах.

Рішенням господарського суду м. Києва від

26.10.2012 р. у справі № 5011–62/8101–2012 позовні вимоги задоволено частково [3]. Постановою Київського апеляційного господарського суду від 25.09.2014 р. було задоволено позовні вимоги ПрАТ «Авіакомпанія «Міжнародні Авіалінії України» про зобов'язання укласти договір купівлі-продажу частки Swissport International Ltd. у статутному капіталі ТОВ «Свіспорт Україна» [4].

З матеріалів справи вбачається, що підставою для вимог ПрАТ «Авіакомпанія «Міжнародні Авіалінії України» про зобов'язання укласти договір купівлі-продажу частки Swissport International Ltd. у статутному капіталі ТОВ «Свіспорт Україна» є укладена між Swissport International Ltd. та ПрАТ «Авіакомпанія «Міжнародні Авіалінії України» угода про корпоративне управління від 21.02.2006 р. Угодою визначено, що у разі невиконання учасником товариства обов'язків, передбачених нею або статутом, у сумлінного учасника виникає право придбати частку невиконуючого учасника у статутному фонді товариства, а в учасника, який порушив відповідні зобов'язання – обов'язок продати частку.

Отже, відповідальність за порушення або неналежне виконання умов даних договорів має виключно договірний характер. Звідси впливає доцільність встановлення видів відповідальності сторін за невиконання або неналежне виконання зобов'язань за корпоративним договором у тексті самого такого договору на етапі його укладення. Водночас можливість встановлення обов'язку відносно продажу частки як санкції за порушення корпоративного договору викликає певні сумніви. Адже фактично такий обов'язок являє собою обмеження права власності, і, як відомо, ч. 1 ст. 321 Цивільного кодексу України говорить: «Право власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні» [5].

Вирішити вказану дилему, на наш погляд, можна шляхом реформування інституту корпоративної відповідальності за невиконання чи неналежне виконання корпоративних обов'язків, що кореспондують корпоративним правам учасників у напрямі виокремлення її в окремий вид юридичної відповідальності. Адже попри те, що корпоративний договір створює різні за своєю природою відносини (як зобов'язальні, так і корпоративні), він має зобов'язальну сутність, тому у разі його порушення можуть застосовуватися заходи цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язань.

Потрібно також врахувати, що корпоративну відповідальність можуть нести як учасники товариства перед товариством, так і товариство перед учасниками. Тому, зважаючи на вказане, неможна погодитися з думкою Ю.В. Соколовської [6, с. 205], яка пропонує корпоративну відповідальність визначати як встановлені законом, договором та установчими документами товариства санкції, що застосовуються у разі зловживання корпоративними правами або невиконання (неналежного виконання) корпоративних обов'язків, які полягають в особистих позбавленнях майнового характеру, а саме виключення учасника з товариства та примусовий продаж акцій (частки), що застосовуються як в юрисдикційному, так і в добровільному

порядку з метою відновлення або компенсації порушеного суб'єктивного корпоративного права.

Як слушно зауважують деякі науковці [7, с. 112], учасник правовідносин (зокрема корпоративних) повинен діяти доречно правам та законним інтересам інших учасників цих відносин в умовах здійснення ним суб'єктивних прав і обов'язків. У процесі нормального здійснення права межі здійснення права збігаються з межами права, а за зловживання правом цього не відбувається. Зокрема, межі здійснення прав акціонерів – це обернені до процесу здійснення прав акціонерів вимоги, які встановлюють межі реалізації акціонерами можливостей, які складають зміст даних прав. Головне ж у змісті обов'язків акціонера – це вказівка на необхідність певної поведінки, вид і міра якого встановлені у законі. Обов'язки акціонерів є найпоширенішим способом встановлення меж здійснення прав. Водночас зловживання корпоративними правами та невиконання корпоративних обов'язків зумовлює відповідь стосовно можливості товариства чи окремих його учасників застосувати групу корпоративних способів захисту прав, до яких варто віднести поряд із заходами захисту й заходи корпоративної відповідальності [6, с. 203].

На підставі викладеного вище під корпоративною відповідальністю пропонуємо розуміти вид юридичної відповідальності, що полягає у застосуванні санкцій за невиконання або неналежне виконання корпоративних обов'язків, що кореспондують встановленим законодавством, договором та установчими документами товариства корпоративним правам учасників. За цих обставин альтернативним механізмом відновлення порушених прав учасників корпоративного договору, на нашу думку, насамперед, має бути виплата компенсації.

Як слушно зауважується у літературі, компенсація є самостійним заходом відповідальності, яка є відмінною від збитків та неустойки [8, с. 243]. Так, відповідно до ст. 224 Господарського кодексу України [9], учасник господарських відносин, котрий порушив господарське зобов'язання або установлені вимоги стосовно здійснення господарської діяльності, повинен відшкодувати завдані цим збитки суб'єкту, права або законні інтереси якого порушено. Під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною. Такий вид господарських санкцій виступає гарантією того, що суб'єкт господарювання у разі порушення зобов'язання стороною має передбачену законом можливість на відшкодування шкоди, завданої його невиконанням. Це викликано тим, що наслідки невиконання зобов'язання можуть призвести до різних збитків, і суб'єкт, права якого порушено, має можливість захисту своїх прав [10, с. 112].

Збитки, які виникають у разі порушення умов корпоративного договору, що не містить зобов'язань інвестиційного характеру, не стосується схвалення значних правочинів чи правочинів із заінтересованістю, або не містить обмежень стосовно розпорядження пра-

вом власності на акції (частки участі у статутному капіталі), безперечно, є найбільш складним у доказуванні, оскільки вони носять непрямий характер.

Оскільки, як вказує напрям розвитку судової практики, суди відмовляють у стягненні збитків у силу недоведеності факту протиправного діяння, вини, причинно-наслідкового зв'язку й навіть неістотності збитків, які не можуть відбитися на становищі сторін, стягнути збитки, що виникли в результаті порушення корпоративного договору, що є організаційним та не передбачає зустрічного майнового задоволення, практично неможливо.

Порівняно зі збитками, компенсація має перевагу, адже відповідно до ч. 7 ст. 26-1 Закону України «Про акціонерні товариства» [11], права сторін договору між акціонерами, засновані на такому договорі, зокрема право вимагати відшкодування завданих внаслідок порушення договору збитків, стягнення неустойки (штрафу, пені), виплати компенсації (фіксованої грошової суми або суми, що підлягає визначенню у порядку, передбаченому договором між акціонерами), застосування інших заходів відповідальності у зв'язку з порушенням договору між акціонерами, підлягають судовому захисту. Звідси випливає, що особа, чий права порушено, обмежується лише доказуванням факту порушення, за такої умови доводити та обґрунтовувати розмір компенсації не потрібно.

Відносно можливості стягнення неустойки, то необхідно зазначити, що сторони корпоративного договору вправі самостійно та на власний розсуд встановлювати розмір неустойки, умови застосування тощо. До того ж вони можуть домовитись про стягнення різного розміру неустойки за різні види порушень договору або ж визначати розмір неустойки з прив'язкою до вартості частки в статутному (складеному) капіталі, якою володіє учасник договору. Адже такий підхід до застосування неустойки законодавством не заборонений, а отже, може мати місце [12, с. 196–197].

Крім того, в якості санкцій передбачених корпоративною відповідальністю, на наш погляд, можна розглядати виключення учасника з товариства. Зауважимо, що відповідно до нині чинного законодавства, виключення учасника з ТОВ чи ТДВ належить до виключної компетенції зборів. За такої умови важливе значення мають як підстави для виключення учасника з товариства, так і дотримання вимог законодавства й установчих документів у разі скликання та проведення відповідних загальних зборів.

Необхідно зазначити, що у Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [13], на даний час визначено лише дві підстави для виключення учасника:

1) у разі невнесення вкладу до статутного капіталу в установленний строк (п. 1 ч. 2 ст. 15);

2) у разі смерті (припинення) учасника, якщо спадкоємці (правонаступники) своєчасно не звернулися із заявою про вступ до товариства (ч. 2 ст. 23).

Заслуговує уваги у контексті досліджуваного питання також пропозиція про необхідність закріплення у Законі України «Про акціонерні товариства» [11] відповідальності акціонерів за дії (бездіяльність) останніх, що призвели до неплатоспроможності (банкрутства) товариства, та за здійснення акціонерами у

власних інтересах і за рахунок товариства діяльності від імені товариства, що не передбачена його статутними документами.

Водночас субсидіарна відповідальність має застосовуватися до акціонерів:

1) яким належить 50 і більше відсотків голосуючих акцій, чи які мають необхідну кількість голосуючих акцій, що забезпечує право вирішального впливу на господарську діяльність товариства (тобто мають вирішальний вплив на діяльність товариства);

2) які зареєструвалися для участі у загальних зборах акціонерів, де приймалися рішення, що призвело до неплатоспроможності (банкрутства);

3) голосували за прийняття такого рішення, про що свідчать протоколи загальних зборів учасників [14, с. 63].

З огляду на зазначене вище, пропонуємо доповнити Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» ст. 7 «Корпоративна відповідальність» наступного змісту: «у разі невиконання (неналежного виконання) встановлених законодавством, договором та установчими документами товариства корпоративних обов'язків, що кореспондують корпоративним правам учасників може бути застосовано санкції у вигляді компенсації, а також виключення учасника з товариства».

ВИСНОВКИ

Так, результати здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок про те, що нині назріла потреба реформування інституту корпоративної відповідальності шляхом виокремлення як виду юридичної відповідальності з метою підвищення ефективності забезпечення дотримання корпоративних прав та виконання корпоративних обов'язків.

Насамкінець, зауважимо, що питання реформування інституту корпоративної відповідальності потребує подальших наукових досліджень, зокрема, у напрямі вивчення закордонного досвіду в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Кологойда О.В. Окремі аспекти корпоративної відповідальності осіб, що здійснюють управління акціонерним товариством. *Право й суспільство*. 2016. № 4. С. 47–53.
2. Постанова Вищого господарського суду України від 26.11.2014 р. у справі № 5011–62/8101–2012. URL: http://vgsu.arbitr.gov.ua/docs/28_4234137.html
3. Рішення господарського суду м. Києва від 26.10.2012 р. у справі № 5011–62/8101–2012. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/32408063>
4. Постанова Київського апеляційного господарського суду від 25.09.2014 р. у справі № 5011–62/8101–2012. URL: <https://cases.legal/uk/act-uk1-40681181.html> (дата звернення: 20 квітня 2021 року).
5. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>.
6. Соколовська Ю.В. Учасники підприємницьких товариств як суб'єкти цивільно-правової відповідальності в корпоративних відносинах: дис. ... канд. юрид.: 12.00.03 / Навчально-науковий юридичний інститут ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2019. 260 с.
7. Калаур І.Р. Справедливість як об'єктивна основа здійснення та захисту цивільних прав. *Проблеми цивільного права та процесу*: тези доп. учасників наук.-практ. конф.,

присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна. Харків.: ХНУВС. 2017. С. 112–114.

8. Федорко М. Відповідальність за порушення корпоративного договору: окремі зауваження. *Правовий захист корпоративних прав за законодавством України та країн Європейського Союзу*: збірник наукових праць за матеріалами XVII Міжнародної науково-практичної конференції (27–28 вересня 2019 року, м. Івано-Франківськ). С. 243.

9. Господарський кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 436–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/436-15>

10. Федорко М. Окремі аспекти реалізації права на відшкодування збитків за порушення договірних зобов'язань. Матеріали 70-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І. Мечникова, присвяченої 150-й річниці Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (25–27.11.2015, м. Одеса). Одеса: Астропринт, 2015. С. 112–115.

11. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 № 514–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>

12. Сигидин М.М. Майнові наслідки порушення корпоративного договору. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2015. № 39. С. 194–205.

13. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України 06.02.2018 року № 2275–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2275-19>

14. Сядриста І. Відповідальність акціонерів у рамках корпоративних відносин. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 2. С. 60–64.

References

1. Kolohoida O.V. Some aspects of corporate responsibility of persons managing a joint stock company. *Law and society*. 2016. № 4. pp. 47–53. (in Ukrainian).
2. Resolution of the Supreme Economic Court of Ukraine of 26.11.2014 in the case № 5011–62 / 8101–2012. URL: http://vgsu.arbitr.gov.ua/docs/28_4234137.html (in Ukrainian).
3. Decision of the Economic Court of Kyiv of 26.10.2012 in the case № 5011–62 / 8101–2012. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/32408063> (in Ukrainian).
4. Resolution of the Kyiv Economic Court of Appeal of 25.09.2014 in case № 5011–62 / 8101–2012. URL: <https://cases.legal/uk/act-uk1-40681181.html> (in Ukrainian).
5. Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine of January 16, 2003 № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (in Ukrainian).
6. Sokolovska Yu.V. Participants of business associations as subjects of civil liability in corporate relations: diss. ... PhD in legal sciences: 12.00.03 / Educational and Scientific Law Institute of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, 2019. 260 p. (in Ukrainian).
7. Kalaur I.R. Justice as an objective basis for the exercise and protection of civil rights. *Problems of civil law and process: theses of participants of scientific-practical. conf., dedicated. bright memory of O.A. Pushkin*. Kharkiv.: KhNUVS. 2017. pp. 112–114. (in Ukrainian).
8. Fedorko M. Responsibility for breach of corporate agreement: some remarks // *Legal protection of corporate rights under the laws of Ukraine and the European Union*: collection of scientific papers on the materials of the XVII International Scientific and Practical Conference (September 27–28, 2019, Ivano-Frankivsk). P. 243. (in Ukrainian).
9. Economic Code of Ukraine: Law of Ukraine of January 16, 2003 № 436–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/436-15> (in Ukrainian).
10. Fedorko M. Some aspects of the implementation of the right to compensation for breach of contractual obligations //

Proceedings of the 70th scientific conference of the teaching staff of the Faculty of Economics and II Mechnikov Law of ONU, dedicated to the 150th anniversary of I.I. Mechnikov Odesa National University named after (November 25–27, 2015, Odesa). Odesa: Astroprint, 2015. pp. 112–115. (in Ukrainian).

11. On joint-stock companies: Law of Ukraine of September 17, 2008 № 514–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text> (in Ukrainian).

12. Syhydyn M.M. Property consequences of breach of

corporate agreement. *Current problems of improving the current legislation of Ukraine*. 2015. № 39. pp. 194–205. (in Ukrainian).

13. On limited and additional liability companies: Law of Ukraine of February 6, 2018 № 2275–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2275-19> (in Ukrainian).

14. Syadrysta I. Responsibility of shareholders in the framework of corporate relations. *Entrepreneurship, economy and law*. 2019. № 2. pp. 60–64. (in Ukrainian).

ТКАЧЕНКОСергій Анатолійович
tkachenko26091980@gmail.com д.е.н., професор, ректор, ВНЗ
"Міжнародний технологічний
університет «Миколаївська
політехніка»"**ПОТИШНЯК**Олена Миколаївна
potyshnjak3709z@gmail.com д.е.н., професор, Харківський
національний технічний університет
сільського господарства ім. Петра
Василенка**ПОЛЯКОВА**Євгенія Сергіївна
riske2074@gmail.com к.е.н., доцент, проректор з науково-
педагогічної роботи, ВНЗ
"Міжнародний технологічний
університет «Миколаївська
політехніка»"

УДК 657

СХЕМЫ АНАЛИЗА И ОЦЕНКИ КАЧЕСТВА ГОТОВОЙ ПРОДУКЦИИ**METHODS FOR ANALYZING AND ASSESSING PRODUCT QUALITY**DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2021.5.5>**TKACHENKO Serhii** – Doctor of Economics, Professor, Rector, Higher Educational Institution "International Technology University «Mykolaiv Polytechnic»"**POTYSHNIAK Olena** – Doctor of Economics, Professor, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture**POLIAKOVA Yevheniia** – PhD in Economics, Associate Professor, vice-rector for scientific and pedagogical work, Higher Educational Institution "International Technology University «Mykolaiv Polytechnic»"

Перед каждым производством стоит проблема повышения качества выпускаемой продукции. Делается целевая попытка усовершенствования системы измерения, анализа и управления качеством продукции для поиска путей повышения качества выпускаемой продукции, сокращения трудовых затрат на контроль за качеством продукции. Повышение качества продукции рассматривается как совокупный элемент метода взаимосвязанных причин, определяющих интенсификацию производства. Рассмотрены вопросы анализа и оценки качества продукции, решаемые математико-статистическими схемами. Внимание уделено разработке алгоритмов обработки статистических данных по качеству и связи между признаками качества продукции, производственными факторами.

* * *

Перед кожним сучасним виробництвом стоїть проблема підвищення якості готової продукції, яка випускається. Актуальність даної проблематики впливає із рішень уряду, наступних вказівок президента. Завдання покращення якості товарів-виробів назване поміж провідних, спрямованих на підвищення рівня господарювання, прискорення науково-технічного прогресу, більш повне використання виробничого потенціалу, усіх матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. Теорія і практика системи управління сучасним виробництвом покликані забезпечити пошук найбільш досконалих елементів методу комплексного аналізу та оцінки і управління якістю готової продукції, яка випускається із метою підвищення економічної ефективності сучасного виробництва, повнішого задоволення матеріальних і духовних потреб українського народу. У роботі робиться спроба удосконалення системи вимірювання, аналізу та управління якістю готової продукції для пошуку шляхів підвищення якості продукції, яка випускається, скорочення трудових витрат на контроль за якістю готової продукції. Підвищення якості готової продукції розглядається як сукупний елемент методу взаємопов'язаних факторів впливу, що визначають інтенсифікацію процесу виробництва. Особлива увага у роботі приділена питанням встановлення взаємозв'язків якісних властивостей продукту та факторів впливу, таких як його формулюють, а також зроблена спроба виявлення впливу якості готової продукції на економічні (господарські) показники діяльності підприємства промисловості. Реалізується таке завдання економіко-математичним моделюванням досліджуваного явища із використанням статистичних інформаційних даних щодо функціонування процесу виробництва у минулі часові періоди. Конкретне застосування деяких описаних елементів методу знайшло своє втілення у розробці моделей і алгоритмів вирішення окремих завдань комплексної системи управління якістю у функціонально розвинутій підсистемі (функції) менеджменту якості суднового машинобудівного промислового підприємства та виробничого об'єднання.

* * *

Every modern production is faced with the problem of improving the quality of finished products. The relevance of this issue follows from the decisions of the government, the subsequent instructions of the president. The task of improving the quality of goods and products was named among the leading ones aimed at increasing the level of management, accelerating scientific and

technological progress, more complete use of production potential, all material, labour and financial resources. The theory and practice of the modern production management system are designed to ensure the search for the most perfect elements of the method of complex analysis and assessment and quality management of finished products manufactured in order to increase the economic efficiency of modern production, to better meet the material and spiritual needs of the Ukrainian people. An attempt is made in the work to improve the system for measuring, analyzing and managing the quality of finished products in order to find ways to improve the quality of finished products, reduce labour costs for controlling the quality of finished products. Improving the quality of finished products is considered as a cumulative element of the method of interrelated influencing factors determining the intensification of the production process. Particular attention in the work is paid to the issues of establishing the relationship between the qualitative properties of the product and the influencing factors that form it, as well as an attempt to identify the influence of the quality of the finished product on the economic performance of the industrial enterprise. Such a task is realized by economic and mathematical modelling of the phenomenon under study using statistical information data on the functioning of the production process in past periods. The specific application of some of the described elements of the method has found its embodiment in the development of models and algorithms for solving individual problems of the quality management system in a functionally developed quality management subsystem of a ship machine-building industrial enterprise and etc.

Ключевые слова: анализ, готовая продукция, качество, метода, оценка

Ключові слова: аналіз, готова продукція, задача, метод, оцінка і якість

Keywords: analysis, evaluation, finished products, quality, method and target

ВСТУПЛЕНИЕ

Перед каждым современным производством стоит проблема повышения качественных характеристик и технических параметров выпускаемой готовой продукции. Актуальность данной проблематики следует из решений властных правительственных партийных структур, общественных, хозяйственных и других организаций всех форм собственности, трудовых коллективов. Задача улучшения качественных характеристик и технических параметров товаров-изделий названа в числе ведущих, направленных на повышение уровня хозяйствования, ускорение научно-технического прогресса, более полное использование производственного потенциала, всех материальных, трудовых и финансовых ресурсов.

При управлении качеством выпускаемой готовой продукции необходимо, чтобы хозяйственный механизм процесса производства (цены, чистая прибыль, рентабельность и т.д.) являлся рычагом воздействия на уровень качественных характеристик и технических параметров. Отсюда очевидна необходимость изучения вопросов взаимосвязи экономических показателей с показателями уровня качества готовой продукции. Причём для научно обоснованного решения таких вопросов особо необходимы экономико-математические модели.

Объёмные и качественные характеристики и технические параметры выпускаемой готовой продукции, являясь конечными и результирующими показателями деятельности процесса производства, определяют экономическую эффективность целевого производства, так как ими характеризуются чистая прибыль, рациональное использование ресурсов, имущества и т.д.

Изучению данного вопроса уделялось и раньше весьма значительное внимание в работах таких авторов как С. Джордж, А. Ваймерскирх [1], К. Исигава [2], Х. Кумэ [3], Э.В. Минько, М.Л. Кричевский [4], Н.И. Новицкий, В.Н. Олексюк, А.В. Кривенков, Е.Э. Пуровская [5], А. Робертсон [6], Н.К. Розова [7], С.К. Фомичев, А.А. Старостина, Н.И. Скрябина [8], В.А. Швандар, В.П. Панов, Е.М. Купряков [9] и др.

Поэтому, без всякого сомнения, имеются все осно-

вания полагать, теория и практика системы управления современным производством призваны обеспечить поиск наиболее совершенных элементов метода комплексного хозяйственного анализа и оценки и управления качественными характеристиками и техническими параметрами готовой продукции, выпускаемой с целью повышения экономической эффективности современного процесса производства, более полного удовлетворения материальных, духовных потребностей украинского народа.

ЦЕЛЬ РАБОТЫ

В работе делается попытка усовершенствования системы измерения, интегрированного хозяйственного анализа, оценки и управления качеством готовой продукции для поиска путей повышения качества выпускаемой готовой продукции, сокращения трудовых затрат на контроль за качественными характеристиками и техническими параметрами готовой продукции. Перефразируя, установить взаимосвязь экономических показателей с показателями качественных характеристик и технических параметров таким образом, чтобы оценить деятельность процесса производства не по принципу лучше – хуже, а по количественным критериям оценки качества. Повышение качества готовой продукции рассматривается как совокупный элемент метода взаимосвязанных факторов воздействия, определяющих интенсификацию процесса производства и другое. В результате решения данного вопроса преследуется **генеральная цель** показать, что возможно такое планирование показателей качественных характеристик и технических параметров и объёмов выпускаемой готовой продукции, структуры её, которое обеспечивает наилучшее использование производственных средств, т.е. максимальную отдачу на каждую вложенную гривну, а также достижение качественных показателей и критериев оценки качества оптимальным путём.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Основу используемых в работе математико-статистических элементов метода решения задач системы управления качественными характеристиками и техническими параметрами составили элементы ме-

тода теории вероятностей, математической статистики, многомерного статистического анализа, исследования операций, теории временных рядов и идентификации сложных организационных систем управления, достаточно легко реализуемых при функционально развитой обработке информации (данных). Применение таковых элементов метода позволяет выявить взаимосвязь между показателями качества готовой продукции и определяющими их факторами воздействия (качественные характеристики и технические параметры сырья и материалов, оборудования, труда и др.), принять экономически эффективные решения по управлению качеством, оценить качество готовой продукции по минимальному количеству свойств, что предоставляет возможность сократить трудовые затраты на контроль качества готовой продукции, учесть динамику изменения качества при решении задач прогнозирования и планирования, установить взаимосвязи уровня качества готовой продукции с экономически эффективными показателями, по которым осуществляется оценка хозяйственной деятельности предприятия промышленности и научно-производственного объединения, и др.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Отличительной особенностью данного исследования от научно-практических работ, посвящённых элементам метода оценки качества готовой продукции, выступает разработанная теория и методология измерения качественных характеристик и технических параметров готовой продукции интегрированным показателем. При определении указанного показателя возникает необходимость точного учёта единичных свойств продукта разной степени важности. Для решения данной задачи в работе предлагаются наиболее экономически эффективные (рентабельные) элементы метода расчёта коэффициентов весомости единичных свойств качественных характеристик и технических параметров и их практическое использование, прочее.

Такой подход к оценке уровня качественных характеристик и технических параметров готовой продукции позволяет полнее использовать возможности статистического аппарата, и направлен на совершенствование элементов метода управления качеством на производстве для достижения наибольшей экономической (хозяйственной) эффективности функционирования каждого из производств.

В работе широко используются факторный и канонический элементы метода комплексного хозяйственного анализа и оценки. Применение этих элементов метода позволяет выявить скрытые, но объективно существующие обобщённые качественные свойства продукта и оценить по интегрированному показателю его качественный уровень. Учёт динамики уровня качества, как единичных свойств продукта, так и обобщающего показателя осуществляется элементами метода теории временных рядов, которые позволяют выявить тенденции в изменении уровня качественных характеристик и технических параметров и прогнозировать достижение заведомо необходимого уровня на установленный период.

Особое внимание в работе уделено вопросам установления взаимосвязей качественных свойств про-

дукта и факторов воздействия, его формирующих, а также предпринята попытка выявления влияния качества готовой продукции на экономические показатели и критерии оценки деятельности предприятия промышленности. Реализуется такая задача экономикоматематическим моделированием исследуемого явления с использованием статистических информационных данных относительно функционирования процесса производства в прошлые периоды и многое другое.

ВЫВОДЫ

В статье рассмотрены вопросы планомерного хозяйственного анализа и оценки качественных характеристик и технических параметров готовой продукции, решаемые математико-статистическими элементами метода. Внимание уделено разработке алгоритмов обработки статистической информации (данных) по качественным характеристикам и техническим параметрам, а также связи между показателями и критериями оценки качества готовой продукции и производственными факторами воздействия.

Необходимо отметить, проведённое исследование, предназначенное для специалистов, занимающихся разработкой, внедрением и эксплуатацией комплексных систем управления качественными характеристиками и техническими параметрами на производствах с непрерывным выпуском готовой продукции: получило конкретное применение некоторых описанных элементов метода; нашло свое воплощение в разработке моделей и алгоритмов решения отдельных заданий системы управления качеством в функционально развитой подсистеме (функции) менеджмента (регулирования) качества судового машиностроительного промышленного предприятия и т.д.

Благодарности

Авторы считают своим приятным долгом выразить искреннюю благодарность д.э.н., проф. Олегу Юрьевичу Амосову, обсуждение с которым основных направлений развития работы принесло весьма значительную пользу. Искреннюю благодарность авторы выражают д.э.н., проф. Михаилу Фёдоровичу Кропивко, д.э.н., проф. Валерию Яковичу Плаксиенко и д.э.н., проф. Ларисе Александровне Мармоль за целый ряд ценнейших предложений, направленных на ключевое улучшение проведённого исследования.

Список использованных источников

1. Джордж С., Ваймерскирх А. Всеобщее управление качеством: стратегии и технологии, применяемые сегодня в самых успешных компаниях (TQM). Санкт-Петербург: «Виктория плюс», 2002. 256 с.
2. Исигава К. Японские методы управления качеством. Москва: Экономика, 1988. 215 с.
3. Кумэ Х. Статистические методы повышения качества. Москва: Финансы и статистика, 1990. 304 с.
4. Минько Э.В., Кричевский М.Л. Качество и конкурентоспособность. Санкт-Петербург: Питер, 2004. 268 с.
5. Новицкий Н.И., Олексюк В.Н., Кривенков А.В., Пуровская Е.Э. Управление качеством продукции. Минск: Новое знание, 2002. 367 с.
6. Робертсон А. Управление качеством. Москва: Прогресс, 1974. 256 с.
7. Розова Н.К. Управление качеством. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 224 с.
8. Фомичев С.К., Старостина А.А., Скрябина Н.И.

Основы управления качеством. Киев: МАУП, 2002. 192 с.

9. Стандартизация и управление качеством продукции / В.А. Швандар и др.. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. 487 с.

References

1. Dzhordzh S., Vaimerskirkh A. Total Quality Management: Strategies and Techniques Proven at Today's Most Successful Companies. St. Petersburg: Victoria plus, 2002. 256 p. (in Russian).

2. Isikawa K. Japanese quality management techniques. Moscow: Economy, 1988. 215 p. (in Russian).

3. Kume H. Statistical methods for quality improvement. Moscow: Finance and Statistics, 1990. 304 p. (in Russian).

4. Minko E.V., Krichevskiy M.L. Quality and

competitiveness. St. Petersburg: Peter, 2004. 268 p. (in Russian).

5. Novitskiy N.I., Oleksyuk V.N., Krivenkov A.V., Purovskaya E.E. Product quality management. Minsk: New knowledge, 2002. 367 p. (in Russian).

6. Robertson A. Quality management. Moscow: Progress, 1974. 256 p. (in Russian).

7. Rozova N.K. Quality management. St. Petersburg: Peter, 2002. 224 p. (in Russian).

8. Fomichev S.K., Starostina A.A., Skryabina N.I. Quality Management Basics. Kiev: MAUP, 2002. 192 p. (in Russian).

9. Standardization and product quality management / V.A. Shvandar, et.al. Moscow: UNITY-DANA, 2001. 487 p. (in Russian).

КОЛОТУХА

Сергій Миколайович
sergey.kolotukha@gmail.com

ГВОЗДІЙ

Наталія Іванівна
gvozdej@ukr.net

ВІННИЦЬКА

Оксана Анатоліївна
vinnytska.oksana@ukr.netк.е.н., доцент, Уманський
національний університет
садівництвак.е.н., доцент, Уманський державний
педагогічний університет імені Павла
Тичиник.е.н., доцент, Уманський державний
педагогічний університет імені Павла
Тичини

УДК 336.77

**БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ
ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ****BANK LENDING TO THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE ECONOMY AS ONE OF THE FACTORS
OF ECONOMIC SUSTAINABILITY**DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2021.5.6>**KOLOTUKHA Serhii** – PhD in Economics, Associate Professor, Uman National University of Horticulture**HVOZDIEI Nataliia** – PhD in Economics, Associate Professor, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University**VINNYTSKA Oksana** – PhD in Economics, Associate Professor, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

Проаналізована ситуація на ринку банківського кредитування сільськогосподарських підприємств. Виявлено основні фактори попиту на кредитні ресурси з боку аграрних підприємств. Проаналізовано ємність ринку кредитних послуг, сформованого банками та небанківськими фінансовими установами. Встановлено, що банківське кредитування має тенденцію до скорочення, що зумовлює розвиток небанківських форм кредитування. Розглянуто співвідношення рівнів рентабельності та середньорічних відсоткових ставок за отриманими кредитами сільськогосподарськими підприємствами та доведено, що показники ефективності не пов'язані з рівнем відсоткових ставок за кредитами й це не стимулює сільськогосподарських товаровиробників до підвищення їх прибутковості. Доведено, що в системі державної підтримки економіки сільськогосподарських товаровиробників необхідно сформувати адекватний нинішнім умовам кредитний механізм, у якому доцільно погоджувати всі рівні підтримки з різними інструментами правового й економічного характеру.

* * *

Introduction. Domestic practice and foreign experience indicate that the finances of agricultural enterprises differ in certain specificities and require constant attraction of borrowed capital. The use of borrowed capital makes it possible to significantly expand the volume of economic activities of an enterprise, to ensure a more efficient use of its own funds, and to accelerate the renewal of fixed assets. In this regard, the attraction and use of borrowed financial resources is the most important aspect of the financial activities of the enterprise, aimed at achieving high final results of management.

The purpose of the paper is to study the features and state of bank lending to the agricultural sector of the Ukrainian economy and the prospects for its further development.

Results. The situation on the market of bank lending to agricultural enterprises is analyzed. The main factors of demand for credit resources on the part of agricultural enterprises are revealed. The volume of the credit services market formed by banks and non-bank financial institutions has been analyzed. It was found that bank lending tends to decline, which determines the development of non-bank forms of lending. The ratio of the levels of profitability and average annual interest rates on loans received by agricultural enterprises is considered and it is proved that efficiency indicators are not related to the level of interest rates on loans and this does not stimulate agricultural producers to increase their profitability.

Conclusion. In the system of state support for the economy of agricultural producers, it is necessary to form a credit mechanism adequate to the current conditions, in which it is advisable to coordinate all levels of support with various instruments of a legal and economic nature.

Ключові слова: аграрний сектор економіки, банківське кредитування, позиковий капітал, товарний кредит, кредитна політика, кредитний механізм

Keywords: agricultural sector, bank lending, borrowed capital, commodity credit, credit policy, credit mechanism

ВСТУП

Вітчизняна практика й закордонний досвід свідчать, що фінанси сільськогосподарських підприємств відрізняються певною специфікою й потребують постійного залучення позикового капіталу. Через тривалість виробничого циклу, сезонності виробництва й пов'язаного з цим характеру формування витрат і запасів у сільськогосподарських підприємствах відсутні власні джерела для безперервного фінансу-

вання. Використання позикового капіталу дозволяє істотно розширити об'єм господарської діяльності підприємства, забезпечити ефективніше використання власних засобів, прискорити оновлення основних фондів. У зв'язку з цим залучення і використання позикових фінансових ресурсів є найважливішим аспектом фінансової діяльності підприємства, спрямованої на досягнення високих кінцевих результатів господарювання.

Вагомий внесок у вирішення теоретичних і прак-

тичних питань банківського кредитування аграрних підприємств, сучасних кредитних відносин у АПК та розв'язання проблем фінансового забезпечення аграріїв зробили такі вчені: М.Я. Дем'яненко, П.Т. Саблук, Г.В. Корнійчук, Ю.О. Лупенко, О.О. Непочатенко, С.М. Халатур та ін. вчені.

Не зважаючи на велику кількість досліджень у цій галузі, постійні зміни в законодавстві та нестабільність економічної ситуації в країні викликають необхідність подальших досліджень сучасного стану банківського кредитування агропромислового комплексу України та наукового пошуку нових способів залучення коштів для господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

МЕТА статті – дослідження особливостей та стану банківського кредитування аграрного сектору української економіки та перспективи його подальшого розвитку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

Під час проведення дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Умовою ефективного функціонування процесів розширеного відтворення в економіці є наявність фінансових ресурсів. Відсутність фінансової бази створює проблеми не лише простого, але й розширеного відтворення. Пошук джерел фінансування є основою

механізму розширеного відтворення, від їх властивостей багато в чому залежить структура механізму, особливості його функціонування й ефективність.

У більшості розвинених країнах діє спеціалізована система сільськогосподарського кредиту, пов'язана зі специфікою галузі. Тривалість відтворювального циклу – одна з основних особливостей сільськогосподарського кредиту. Підприємства сільського господарства внаслідок тривалого процесу відтворення потребують позичкових коштів на термін, не менше півроку. Комерційні банки надають перевагу в наданні кредитів підприємствам більш прибуткових галузей економіки, тобто мають справу з так званими «короткими» грошима. Тому більшість сільськогосподарських товаровиробників, по суті, залишаються без кредитів. Нині кредити мають можливість залучити лише ті сільськогосподарські підприємства, платоспроможність яких дозволяє їм це зробити, тобто для оплати кредиту та сплати відсотків їм вистачить і власних коштів. При цьому поза увагою залишаються ті позичальники, фінансовий стан яких є проблемним і вони дійсно потребують фінансової допомоги. Варто зауважити, що таких клієнтів, яким відмовляють у наданні кредиту через низьку кредитоспроможність близько 30 %. Це значить, що третина сільськогосподарських позичальників, які потребують зовнішнього фінансування, не можуть його реально отримати.

У разі визначення потенційних обсягів кредитування сільськогосподарського підприємництва, за цільне є дослідження суб'єктів фінансового ринку, які можуть брати участь у цьому процесі (табл. 1).

Таблиця 1

Ємність ринку кредитних послуг, сформованого банками та небанківськими фінансовими установами, млн грн [представлено автором за даними [2]]

Показники	2018 р.	2019 р.	Темп приросту 2019 р. / 2018 р.	
			абсолютний, млн грн	відносний, %
Банківські установи (кредити надані клієнтам)	1118860,0	1033539,0	-85321	-7,65
Фінансові компанії (надання коштів у позику, зокрема на умовах фінансового кредиту)	51909,1	79176,2	27267,1	52,5
Фінансові компанії (надання послуг із факторингу)	48105,0	56469,4	8364,4	17,4
Фінансовий лізинг (послуги, надані фінансовими компаніями та юридичними особами – лізингодавцями без статусу фінансової компанії)	22193,1	27645,6	5452,5	24,57

Дані табл. 1 свідчать, що банківське кредитування має тенденцію до скорочення, що зумовлює розвиток небанківських форм кредитування.

У цьому аспекті необхідно нагадати, що основною метою державної фінансової підтримки через механізм здешевлення кредитів є збільшення обсягів кредитування підприємств галузі сільського господарства. І насамперед цього можна досягти, якщо полегшити їх доступ до кредитних ресурсів. Оскільки сьогодні банки зацікавлені в агроклієнтах, то головною перешкодою на шляху їх співпраці є саме низька платоспроможність позичальників. Водночас очевидно, що за зниження ціни на кредитні ресурси збі-

льшується можливість їх залучення. У цьому й полягає суть механізму часткової компенсації – здешевлення вартості кредиту.

О.Б. Немкович пропонує альтернативний механізм здешевлення кредитів, який полягає в тому, щоб компенсація враховувалась ще на етапі залучення кредиту, тобто банки під час оцінювання можливості повернення позичальником кредиту й оплати відсотків у розрахунках розмір кредитних відсотків зменшували на рівень компенсації [3, с. 271].

Практична реалізація даної пропозиції можлива за схемою наведеною на рис. 1.

Рис. 1. Схема залучення кредитів на умовах часткової компенсації відсоткової ставки (альтернативний механізм) [3, с. 272]

Дана схема здешевлення кредитів забезпечить не лише відшкодування частини фінансових витрат, а надасть можливість отримати кредити тим сільськогосподарським підприємствам, які без підтримки держави, на сьогодні, не мають доступу до кредитних ресурсів.

Особливістю аграрної галузі є широке поширення товарних кредитів, як методу фінансування сільськогосподарських товаровиробників, який існує в наступних формах:

1. Авансові постачання матеріалів або виконання робіт у рахунок майбутнього врожаю. Розрахунок за постачання проводиться готовою продукцією або грошовими коштами.

2. Авансовий платіж за майбутні постачання продукції. Ця форма застосовується переробниками сільськогосподарської продукції або торговими посередниками.

3. Відстрочка платежу в розрахунках за постачання продукції та виконання робіт.

Головним недоліком товарного кредиту є його завищена вартість порівняно з банківським кредитом – процентні ставки за товарними кредитами складають 30–40 % річних. Проте жорстка прив'язка технологічних циклів в АПК до календарного графіку, сезонність обороту грошових коштів, відсутність реальної конкуренції серед постачальників змушують сільгоспвиробників погоджуватися зі складними умовами, що пред'являються постачальниками.

Необхідно відмітити й деякі переваги товарного кредиту, оформлення, що полягають у простоті, у порівнянні з банківським кредитом, відсутності забезпечення у вигляді застави.

У країні доцільно підготувати проект спеціального закону «Про сільську кредитну систему», у якому необхідно обумовити основні напрями її розвитку:

- створення сільськогосподарської кредитної системи з відповідною інфраструктурою;
- надання з місцевих бюджетів державних кредитів для сільськогосподарських підприємств;
- створення Державного земельного (іпотечного) банку з відповідними функціями.

У результаті основними напрямками кредитної політики може стати надання кредитів для:

- модернізації й інновації в сільське господарство;
- довгострокового інвестиційного кредитування сільськогосподарських товаровиробників;
- кредитування суб'єктів малого й середнього агробізнесу, із залученням до цього процесу кредитних кооперативів.

Крім цього вимагає негайного вирішення правових земельних питань. Оскільки діюча судова система не може кваліфіковано і в оптимальні терміни вирішити питання власності на землю, меж земельних ділянок, показників їх оцінки, розмірів ставок земельних платежів, розподілу земельних учасників назріла необхідність організації в структурі судових інстанцій – Земельного господарського суду України з відповідними регіональними судами.

Створення й діяльність земельної кредитної системи неможливе також без відповідної Земельної інспекції, що буде здійснювати інспекторську діяльність за дотриманням земельного законодавства й угод.

Для вирішення вищеперерахованих проблем слід зробити наступні заходи:

- розробити і прийняти нормативні документи з

експертної оцінки земельних ділянок для іпотечних операцій і забезпечити підготовку відповідних експертів;

- сформувати прозору систему кадастрової нумерації земельних ділянок;
- розробити пакет нормативно-методичних документів з іпотечного кредитування, регулювання створення земельного ринку, державних регіональних земельних фондів і ринку цінних земельних паперів;
- створення системи консалтингових послуг учасниками заставних операцій;
- розробити і прийняти пакет нормативних документів зі створення й діяльності систем Державного акціонерного земельного (іпотечного) банку й Української державної земельної біржі.

Важливим інструментом, що забезпечить легітимність заставних операцій, є також створення Української державної земельної біржі, яка повинна стати постійно діючим земельним ринком і комерційним посередником, що буде сприяти укладенню угод, операцій із землею, а також об'єднувати й контролювати діяльність регіональних земельних бірж.

У системі державної підтримки економіки сільськогосподарських товаровиробників необхідно сформувати адекватний нинішнім умовам кредитний механізм, в якому доцільно погоджувати всі рівні підтримки з різними інструментами правового й економічного характеру. Основними напрямками розвитку державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників можуть стати:

- система взаємодії кредитних організацій усіх рівнів на базі комплексного й системного підходу до вирішення завдань загального розвитку сільського господарства;
- проведення моніторингу кредитних відносин на селі, забезпечення фінансової безпеки кредитних організацій і захисту економічних інтересів сільгосптоваровиробників;
- методичне й інформаційне забезпечення кредитних відносин;
- державна підтримка сільських товаровиробників при організації закупівель сільськогосподарської продукції товарно-кредитною корпорацією;
- підтримка інноваційних проектів у сільському господарстві з боку держави.

Світовий досвід свідчить про те, що суб'єкти аграрного бізнесу зустрічаються з проблемою стосовно складного доступу до кредитів та інших джерел

залучених коштів. Головною причиною, за якою кредитні інститути відмовляють сільськогосподарським підприємствам у наданні фінансових ресурсів є нездатність суб'єкта аграрного підприємництва належним способом забезпечити повернення наданого кредиту. Звідки виникає незацікавленість кредитних закладів кредитувати високоризиковані сільськогосподарські проекти.

В усьому цивілізованому світі земля є заставою під довгострокові, дешеві кредити для аграрного сектору. Земельний фонд України налічує 33 млн. га ріллі, а її вартість за підрахунками вчених становить 140–300 млрд грн. Таким способом в аграрний сектор економіки може бути залучено довгострокових кредитів під іпотеку землі 100–200 млрд. Отже, в Україні є всі передумови для створення й ефективного розвитку земельних банків.

На думку цілої низки вчених і практиків, ця перешкода може бути усунена за допомогою ліквідного забезпечення, наданого третьою особою. У зв'язку з цим найбільш актуальним стає використання державних і муніципальних гарантій, а також поручительств фондів підтримки аграрного підприємництва з метою розвитку й підвищення ефективності у кредитах, наданих сільськогосподарським підприємствам створення й розвиток системи гарантування сільськогосподарських кредитів. В економічній літературі містяться різні погляди і пропозиції з організації і функціонування подібних фондів, а також можливостям застосування інструментів державних і муніципальних гарантій для покриття кредитних зобов'язань.

Зважаючи на величезне значення аграрної галузі в економіці країни, її роль у забезпеченні продовольчої безпеки, практично в усіх розвинених країнах використовується пільговий режим як фінансування, так і кредитування сільського господарства, де заставою виступає вирощена сільськогосподарським підприємством продукція [6].

На нашу думку заслуговує на увагу запровадження механізму регресивної шкали визначення облікової ставки комерційного банку за користування кредитом з урахуванням приросту прибутку. Суть його полягає в тому, що кожен наступний приріст прибутку знижував кредитну ставку, що буде сприяти підвищенню ефективності виробництва сільськогосподарських підприємств (табл. 2).

Таблиця 2

Співвідношення рівнів рентабельності та середньорічних відсоткових ставок за отриманими кредитами сільськогосподарськими підприємствами за 2010, 2015–2019 рр., % [представлено автором за даними [5]]

Показник	2010 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Рівень рентабельності сільгосппідприємств(усі види діяльності)	17,5	9,3	30,4	25,6	16,5	13,5
Середньорічний рівень відсоткових ставок за кредитами	14,9	20,1	20,2	18,4	16,3	17,7
Рівні відсоткових ставок за кредитами,+; -, до рівнів рентабельності	-2,6	10,8	-10,2	-7,2	-0,2	4,2

Дані табл. 2 свідчать про те, що показники ефективності не пов'язані з рівнем відсоткових ставок за кредитами й це не стимулює сільськогосподарських товаровиробників до підвищення їх прибутковості.

Саме не це у свій час звертав увагу Д. Рікардо, коли стверджував, що звернення до банку за позиками залежить від співвідношення норми прибутку, яку можна отримати за допомогою цих грошей, і норми відсотка, під який банк позичає свої гроші [4].

Проте, ряд авторів вважають, що у досягненні ситуації, коли всі сільськогосподарські підприємства стануть прибутковими, а рівень їх рентабельності перевищуватиме рівень реальних кредитних ставок, пільгове кредитування втратить економічний сенс [7, 8]. Але таке положення нереальне, тобто навіть за умови прибутковості всіх сільськогосподарських підприємств завжди буде частина таких, рівень рентабельності яких буде нижчим за вартість кредитів. Саме для таких господарств і мають передбачатися в Державному бюджеті кошти для здешевлення кредитів [9, 10]. Оскільки ж чисельність їх буде зменшуватися, буде скорочуватися й розмір такої бюджетної підтримки.

ВИСНОВКИ

Отже, основною умовою для ведення розширеного аграрного виробництва є вдосконалення процесу державного регулювання кредитування аграріїв. Заходи державного сприяння сільському господарству повинні бути спрямовані на створення умов при яких основна маса сільськогосподарських товаровиробників зможе вести відтворення на розширеній основі за рахунок власних коштів, а також за необхідності залучати й обслуговувати позикові кошти з метою розвитку виробництва. Державна підтримка аграріїв має концентруватися в наступних напрямках:

- розроблення стратегії розвитку аграрної галузі на довгострокову перспективу та прийняття відповідної нормативної бази;
- організація рівних умов функціонування для всіх господарюючих суб'єктів галузі шляхом встановлення єдиних законодавчих правил їх функціонування й бюджетної підтримки;
- високоефективне суворе цільове використання бюджетних та інвестиційних ресурсів регіону;
- вдосконалення законодавчого, наукового, методичного, інформаційного, кадрового, матеріального і фінансового супроводу сільського господарства;
- проведення цілісної технологічної політики за рахунок встановлення єдиних державних галузевих стандартів у сільському господарстві, а також контролю за їх дотриманням;
- втілення в життя єдиної політики кредитування галузі, яка забезпечить умови для розширеного відтворення із широким використанням пільгового кредитування та субсидування;
- підвищення інвестиційної привабливості сільського господарства шляхом розробки регіональних і місцевих програм залучення приватних інвестицій, надання особливих податкових режимів і інших пільг за успішного втіленні в життя проєктів у сільському господарстві.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1/>
2. Mostovenko N.A., Korobchuk T.I., Chizh N.M. Основні тенденції розвитку сучасного ринку кредитних послуг в Україні. *Економічний форум*. 2020. № 2. С. 127–133. URL: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2020-2-17>.
3. Немкович О.Б. Державна підтримка підприємств АПК через механізм здешевлення кредитів. *Наукові записки. Серія «Економіка»*. Випуск 12. С. 268–275.
4. Рікардо Д. Сочинения. М. Госкомиздат, 1998. Т. 1. 238 с.
5. Гладій М.В., Лузан Ю.Я. Кредитування в системі аграрних трансформацій України. *Економіка АПК*. 2020. № 8. 37 с.
6. Литвиненко Т.І. Основні напрямки реформування системи кредитування в аграрному секторі. *Вісник аграрної науки Причорномор'я. Миколаїв*. 2016. Вип. 2. С. 119–124.
7. Колотуха С., Гвоздей Н., Вінницька О. Поліпшення рівня фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2019. Vol. 5. No. 4. pp. 95–110.
8. Kolotukha S., Gvozdej N., Chvertko L., Vinnytska O., Kornienko T. Aspects of Increasing the Level of Financial Support of Agricultural Enterprises. *Proceedings of the 35th International Business Information Management Association (IBIMA) (1–12 April 2020, Seville, Spain)*, Seville, 2020. pp. 18217–18228.
9. Kolotukha S., Gvozdej N., Vinnitskaya O., Chvertko L., Kornienko T. Development of Land Relations and Mortgage Loaning of Agricultural Enterprises in the Context of Modern Conditions. *Vision 2025: education excellence and management of innovations through sustainable economic competitive advantage*. 2019. pp. 6847–6856.
10. Farah A.B., Gomez-Ramos A. Competitiveness vs. Sustainability: An Assessment of Profitability as a Component of an Approach on «Sustainable Competitiveness» in Extensive Farming Systems of Central Spain. *Sustainability*. 2014. No. 6. pp. 8029–8055. <https://doi.org/10.3390/su6118029>.

References

1. Official website of the National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1/> (in Ukrainian).
2. Mostovenko N.A., Korobchuk T.I., Chizh N.M. The main trends in the modern market of credit services in Ukraine. *Economic forum*. 2020. № 2. pp. 127–133. URL: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2020-2-17> (in Ukrainian).
3. Nemkovich O.B. State support of agricultural enterprises through the mechanism of cheaper loans. *Proceedings. Economics series*. Issue 12. pp. 268–275 (in Ukrainian).
4. Rikardo D. Works. Goskomizdat, 1998. Vol. 1. 238 p. (in Russian).
5. Gladii M.V., Yu.Ya. Luzan. Lending in the system of agrarian transformations of Ukraine. *Economics of agro-industrial complex*. 2020. № 8. 37 p. (in Ukrainian).
6. Lytvynenko T.I. The main directions of reforming the credit system in the agricultural sector. *Bulletin of Agrarian Science of the Black Sea Region, Mykolaiv*, 2016. Issue 2. pp. 119–124 (in Ukrainian).
7. Kolotukha S., Hvozdei, N., Vinnytska O. Improving the financial level provision of agricultural enterprises. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2019. Vol. 5. No. 4. pp. 95–110. (in Ukrainian).
8. Kolotukha S., Gvozdej N., Chvertko L., Vinnytska O.,

Korniienko T. Aspects of Increasing the Level of Financial Support of Agricultural Enterprises. Proceedings of the 35th International Business Information Management Association (IBIMA) (1–12 April 2020, Seville, Spain), Seville, 2020. pp. 18217–18228.

9. Kolotukha S., Gvozdej N., Vinnitskaya O., Chvertko L., Kornienko T. Development of Land Relations and Mortgage Loaning of Agricultural Enterprises in the Context of Modern

Conditions. *Vision 2025: education excellence and management of innovations through sustainable economic competitive advantage*. 2019. pp. 6847–6856.

10. Farah A.B., Gomez-Ramos A. Competitiveness vs. Sustainability: An Assessment of Profitability as a Component of an Approach on «Sustainable Competitiveness» in Extensive Farming Systems of Central Spain. *Sustainability*. 2014. No. 6. pp. 8029–8055. <https://doi.org/10.3390/su6118029>.

ДАЙДЖЕСТ весняних новацій

про зміни законодавства та інших нормативних документів
у сфері бухгалтерського, податкового обліку та фінансової звітності

*DIGEST of spring innovations
on changes in legislation and other regulations
in the field of accounting, tax accounting and financial reporting*

Наказом Міністерства фінансів України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України» № 131 від 01.03.2021 затверджено нові форми податкової накладної та розрахунку коригування до неї

Вищезазначений наказ Мінфіну № 131 від 01.03.2021 набрав чинності з дня офіційного опублікування (09.04.2021 р.) та застосовується до податкових періодів з 1 числа місяця, в якому опубліковано цей наказ, тобто з 1 квітня 2021 р.

Даний наказ вносить зміни до:

1. Форми податкової накладної, затвердженої наказом Міністерства фінансів України № 1307 від 31 грудня 2015 р., зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 26 січня 2016 р. за № 137/28267;

У податковій накладній з'явився новий реквізит «код», в якому зазначається ознака джерела податкового номеру відповідно до реєстру, якому належить податковий номер особи. Але слід звернути увагу, що рядок «код» у ПН заповнюється виключно у разі заповнення рядка «Податковий номер платника податку або серія (за наявності) та номер паспорта» ПН.

Починаючи з 01.03.2021, в ЄРПН можуть бути зареєстровані виключно ПН, складені за новими формами (у редакції Наказу № 734). Водночас ПН, складені за формами, що були чинними до 01.03.2021, не прийматимуться до реєстрації в ЄРПН.

Також уточнено кількість найменувань поставлених товарів/послуг, які можуть бути зазначені в одній податковій накладній, а саме, починаючи з 01.03.2021, така кількість не повинна перевищувати 99999 позицій (раніше було 9999 позицій).

2. Форми податкової декларації з податку на додану вартість, затвердженої наказом Міністерства фінансів України № 21 від 28 січня 2016 р., зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 29 січня 2016 р. за № 159/28289.

Внесені зміни до Порядку заповнення податкової звітності з ПДВ передбачають:

- скасування додатку 1 до Порядку «Заява про вибір квартального звітного (податкового) періоду»;
- у новій редакції викладено Повідомлення про делегування філіям (структурним підрозділам) права складання податкових накладних та розрахунків коригування;
- спрощено процедуру заповнення звітності з ПДВ шляхом об'єднання додатків 1 та 5 до декларації з ПДВ, та відповідно скасування обов'язку стосовно відображення розшифровки податкових зобов'язань платника податку за звітний період у розрізі контрагентів, що заповнюються платниками податку у табл. 1 додатку 5

до податкової декларації з ПДВ;

– доповнено додаток 4 до декларації з ПДВ інформацією про відомості стосовно зміни поточного рахунку платника податків, яка відповідно дасть змогу уникнути непорозумін під час повернення суми бюджетного відшкодування у разі зміни поточного рахунку такого платника податку, зазначеного в раніше поданій ним заяві у додатку 4 до декларації з ПДВ тощо.

3. Форми уточнюючого розрахунку податкових зобов'язань з податку на додану вартість у зв'язку з виправленням самостійно виявлених помилок, затвердженої наказом Міністерства фінансів України № 21 від 28 січня 2016 року.

4. Форми розрахунку податкових зобов'язань, нарахованих отримувачем послуг, незареєстрованим як платник податку на додану вартість, які постачаються нерезидентами, зокрема їх постійними представництвами, незареєстрованими платниками податків, на митній території України, затвердженої наказом Міністерства фінансів України № 21 від 28 січня 2016 р., зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 29 січня 2016 р. за № 159/28289.

У зазначеній формі відбулися зміни у словах, а саме «ініціали та прізвище» замінено словами «Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ».

З 23 квітня 2021 р. діє оновлений Порядок реєстрації ПН та РК в ЄРПН

Постановою КМУ «Про внесення змін до Порядку ведення Єдиного реєстру податкових накладних» № 378 від 21.04.2021 передбачено:

- введення узагальненого порядку реєстрації ПН та РК у вихідний або святковий день;
- уточнення порядку внесення даних до ЄРПН на підставі судового рішення;
- заміна поняття «електронний цифровий підпис» на «кваліфікований електронний підпис»;
- заміна абревіатури «ДФС» на «ДПС».

Підкориговано порядок внесення даних до ЄРПН за судовим рішенням.

Згідно зі змінами за п. 20 Порядку № 1246 встановлюватиметься, що внесення відомостей до Реєстру на підставі рішення суду, яке набрало законної сили, здійснюється з **дотриманням вимог Порядку № 378**, а не тільки за умови проведення перевірок, визначених п. 12 Порядку № 1246.

Водночас вимоги абзацу 10 п. 12 Порядку № 1246 не застосовуються до податкової накладної та/або розрахунку коригування, реєстрацію яких зупинено в установленому порядку (а не загалом).

У п. 3 Порядку ведення ЄРПН (Порядок № 1246)

зазначено, що можливість реєстрації у вихідний та святковий день передбачалась лише, якщо на такі дні припадає 15-ий або останній день місяця. Тобто фактично на зведені ПН та РК до них це не поширювалось.

Тепер у Порядку ведення ЄРПН зазначено універсальне посилення на строки реєстрації, визначні ПКУ. Тобто, якщо останній день реєстрації будь-якої ПН/РК, встановлений ПКУ, буде вихідним, святковим або неробочим днем, для ЄРПН цей день буде операційним. Крім того, наголошується, що операційний день починатиметься саме з 8-ої год 00 хв. і триватиме до 20-ої год. 00 хв.

Очікується оновлений порядок списання безнадійного податкового боргу

Мінфін з метою приведення механізму списання безнадійного податкового боргу платників податків відповідно до ПКУ розробив Проект наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку списання безнадійного податкового боргу платників податку».

На даний момент проект наказу Мінфіна «Про затвердження Порядку списання безнадійного податкового боргу платників податку» перебуває на стадії оприлюднення (19.04.2021 р.) та надано 20 робочих днів для зауважень та пропозицій до проекту наказу.

Даний проект наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку списання безнадійного податкового боргу платників податку» передбачає встановлення порядку:

- списання податковими органами безнадійного податкового боргу платника податків,
- визначення суми безнадійного податкового боргу, що підлягає списанню,
- прийняття рішення про списання безнадійного податкового боргу,
- запровадити форму рішення про списання безнадійного податкового боргу.

Керівник (його заступник або уповноважена особа) територіального органу ДПС на підставі документів (відомостей, витягів, інформації), необхідних для підтвердження, що такий податковий борг є безнадійним, та за наявності підстав приймає рішення про списання безнадійного податкового боргу, яке оформляється на бланку за формою згідно з додатком до цього Порядку.

Структурний підрозділ територіального органу ДПС, до функцій якого належить списання безнадійного податкового боргу, здійснює таке списання щокварталу протягом двадцяти календарних днів, наступних за останнім днем граничного строку, передбаченого для подання податкової декларації (розрахунку) за звітний (податковий) квартал.

Рішення про списання безнадійного податкового боргу складається у двох примірниках: перший – для платника податків, другий – для територіального органу ДПС. Неотриманий платником податків примірник рішення зберігається у територіальному органі ДПС.

Рішення про списання безнадійного податкового боргу вноситься до ІТС не пізніше наступного робо-

чого дня після підписання такого рішення.

3 2 квітня 2021 р. діє оновлений порядок індексації зарплати та інших доходів

31 березня 2021 р. Уряд затвердив постанову «Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення».

Текст Постанови КМУ № 278 від 31.03.2021 р. розміщено на сайті КМУ. Постанову № 278 опубліковано в "Урядовому кур'єрі" № 63 від 02.04.2021. Відповідно, зміни в Порядку нарахування індексації почали діяти з 02.04.2021 р.

Постановою вводяться правила нарахування індексації у разі підвищення окладів не з 1 числа місяця. У такому випадку сума індексації визначається з розрахунку повного робочого часу/кількості календарних днів у місяці, а виплачується пропорційно відпрацьованому часу. Для цього варіанту підвищення окладу буде затверджено окремий приклад нарахування індексації у додатку до Порядку №1078.

У разі, коли особа працює неповний робочий час, сума індексації визначається з розрахунку повного робочого часу/кількості календарних днів у місяці, а виплачується пропорційно відпрацьованому / службовому часу.

Правило незменшення суми індексації у разі зростання грошового доходу за рахунок інших її складових без підвищення тарифних ставок (посадових окладів) узагальнили для всіх видів грошових доходів. У разі, коли відбувається підвищення тарифної ставки (посадового окладу), у місяці підвищення враховуються всі складові грошового доходу, які не мають разового характеру. Відповідно з цієї норми п. 5 Порядку № 1078 зникне згадка про заробітну плату.

Крім того, п. 10-4 Порядку № 1078 для аліментів запровадив порядок індексації, за яким для проведення державним або приватним виконавцям індексації аліментів у твердій сумі обчислення індексу споживчих цін провадиться наростаючим підсумком з наступного року з місяця встановлення розміру аліментів.

3 27 квітня 2021 р. запрацювали зміни до правил проведення трудових перевірок

Законом України № 1320-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання надмірного тиску на суб'єктів господарювання» удосконалено порядок здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю та зайнятість населення, підвищення його ефективності, зменшення фінансового навантаження на суб'єктів господарювання.

Законом вдосконалено порядок здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю та зайнятість населення, підвищення його ефективності, зменшення фінансового навантаження на суб'єктів господарювання.

Відповідні зміни внесено до Кодексу законів про працю України та деяких інших законодавчих актів.

Цими змінами:

- розмежовано державний, внутрішній та громадський контроль за додержанням законодавства про працю;

– уточнено підстави для притягнення до відповідальності за недопущення до проведення перевірки, створення перешкод в її проведенні;

– встановлено адміністративну відповідальність посадових осіб органів державного нагляду (контролю) за винесення приписів, розпоряджень, податкових повідомлень-рішень, вимог та рішень про накладення фінансових стягнень, що скасовані в адміністративному чи судовому порядку тощо.

Цей Закон набирає чинності через один місяць з дня його опублікування. Його опубліковано в «Голосі України» № 57 від 27.03.2021. Відповідно, нові норми діють з 27 квітня.

Уряд затвердив зміни до ПКУ

Кабінетом Міністрів України на позачерговому засіданні 12.05.2021 р. схвалено законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень», яким вносяться зміни до Податкового кодексу України.

Законопроект містить **4 головні блоки**:

1. Ставки окремих податків будуть приведені у відповідність до фактичного рівня макропоказників. Це стосується, наприклад, плати за використання води та лісів або екологічного податку.

2. Рентні платежі з видобування корисних копа-

лин. Видобуток з українських надр має бути справедливо оподаткованим. Так само підвищимо й ефективність зборів акцизного податку.

3. Подальша протидія «скруткам» та боротьба з тіньовим використанням землі та обігом сільськогосподарської продукції.

4. Питання, які стосуються адміністрування податкового боргу.

Законопроект містить і низку норм, спрямованих на покращення умов ведення бізнесу. Також для підприємців та громадян законопроектом запропоновано звільнення від ПДФО коштів державної підтримки отриманої не безпосередньо з бюджету, а від Фонду розвитку підприємництва або Фонду розвитку інновацій (державні програми «Доступна іпотека 7 %» та «Доступні кредити 5-7-9 %»).

Також прем'єр-міністр України Денис Шмигаль зазначив, що Уряд не підвищуватиме загальнодержавні податки для людей чи бізнесу. Зміни не торкнуться ФОПів чи загалом малого та середнього бізнесу.

ДПС оновила довідник умовних кодів причин коригування для РК до ПН

29 квітня 2021 р. ДПСУ на своєму сайті розмістила оновлений Довідник умовних кодів причин коригування (табл. 1).

Таблиця 1

Умовні коди причин коригування для РК до ПН

№ з/п	Умовний код причини коригування	Назва умовного коду причини, який може бути зазначено в розрахунку коригування	Примітка
1	101	Зміна ціни	
2	102	Зміна кількості	
3	103	Повернення товару або авансових платежів	
4	104	Зміна номенклатури	
5	201	Коригування зведеної податкової накладної, складеної відповідно до п. 198.5 ст. 198 ПКУ	
6	202	Коригування зведеної податкової накладної, складеної відповідно до п. 199.1 ст. 199 ПКУ	
7	203	Коригування зведеної податкової накладної, складеної відповідно до абзацу 11 п. 201.4 ст. 201 ПКУ	
8	204	Коригування податкової накладної, складеної при здійсненні операції з безоплатного постачання товарів/послуг	
9	301	Виправлення помилки (п. 24 Порядку заповнення податкової накладної)	Зазначають у випадку складання розрахунку коригування з типом причини 20 до податкової накладної, зайвоскладеної на операцію, за якою в Єдиному реєстрі податкових накладних вже зареєстрована податкова накладна.
10	302	Усунення неоднозначностей	У разі виправлення помилок, допущених під час здійснення попередніх коригувань податкової накладної, та відображення правильних показників товарних позицій, які утворились в результаті таких коригувань.
11	303	Зменшення обсягу при нульовій кількості	У разі виправлення помилок, допущених під час здійснення попередніх коригувань податкової накладної, та відображення правильних показників товарних позицій, які утворились в результаті таких коригувань.
12	304	Зменшення кількості при нульовому обсягу	У разі виправлення помилок, допущених під час здійснення попередніх коригувань податкової накладної, та відображення правильних показників товарних позицій, які утворились в результаті таких коригувань.

У переліку (табл. 1) міститься 12 умовних кодів причин коригування. Зокрема, з'явилася **нова причина** "204 – коригування податкової накладної, складеної при здійсненні операції з безоплатного постачання товарів/послуг".

З червня 2021 р. розпочнеться впровадження електронних лікарняних

Планується впровадження електронних лікарняних з 1 червня 2021 р., але поки що в тестовому варіанті у 200 лікарнях.

У повному обсязі електронні лікарняні мають запрацювати з **1 вересня 2021 р.**

Запуск електронних лікарняних допоможе мінімізувати корупційні ризики видачі необґрунтованих лікарняних, а також значно пришвидшить отримання страхових виплат громадянами та зменшить навантаження на лікарів.

Головна книга та інші реєстри бухгалтерського обліку можуть зазнати змін

Міністерство фінансів України 11.05.2021 р. на офіційному сайті опублікував проєкт наказу «Про затвердження Змін до Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку», що пропонує внести зміни до Методичних рекомендацій із застосування реєстрів бухгалтерського обліку від 29.12.2000 р.

Змінами уточнено, що оновлені методичні рекомендації не будуть поширюватися на бюджетні установи, банки та підприємства, що складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності. Натомість підприємства, що згідно із законодавством складають фінзвітність за міжнародними стандартами фінансової звітності, можуть використовувати норми цих методичних рекомендацій, якщо останні не суперечать МСФЗ.

Реєстри бухгалтерського обліку можуть бути складені у паперовій або в електронній формі та повинні мати реквізити, передбачені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», зокрема:

- назву форми;
- найменування підприємства;
- період реєстрації господарських операцій;
- одиницю виміру;
- посади осіб;
- власні імена, прізвища і підписи або інші дані, що дають змогу ідентифікувати осіб, які брали участь в їх складанні.

Реєстри бухгалтерського обліку (журнали, відомості, таблиці аналітичних даних, аркуші-розшифровки тощо) за всіма господарськими операціями заповнюються у гривнях і копійках, а реєстри, що, крім того, ведуться окремо за операціями в іноземних валютах, – у відповідних вимірниках іноземної валюти.

Передбачається можливість підприємств розробляти власні облікові реєстри з урахуванням особливостей своєї діяльності і технології оброблення облікових даних. Такі реєстри повинні містити обов'яз-

кові реквізити, визначені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та у разі внесення змін до Плану рахунків та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій бути приведеними у відповідність до таких змін.

Також, для приведення Методичних рекомендацій у відповідність до П(с)БО та інших нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку (зокрема й поточної редакції Плану рахунків) планується оновити наступні реєстри бухгалтерського обліку:

- Журнал з 1-го по 8-ий;
- Відомість № 8 позабалансового обліку;
- Аркуш-розшифровка за дебетом рахунку;
- Бухгалтерська довідка до Журналу;
- Головна книга;
- Реєстр депонованої заробітної плати.

Повідомлення про зупинення (скорочення) виробництва за новою формою

Наказом № 858 від 23.04.2021 р. «Про затвердження форми повідомлення про можливе зупинення (скорочення) виробництва» Міністерство економіки затвердило нову форму Повідомлення про можливе зупинення (скорочення) виробництва.

Цю форму мають подавати для отримання допомоги з часткового безробіття роботодавці незалежно від їх форми власності, організаційно-правової форми та підпорядкування, діяльність яких пов'язана з виробництвом продукції.

Подавати Повідомлення тепер потрібно буде міським, районним і міськрайонним центрам зайнятості та філіям регіональних центрів зайнятості **за місцем провадження їх господарської діяльності**.

Термін подання – не пізніше дати початку зупинення (скорочення) виробництва.

У формі Повідомлення серед іншого слід зазначити дату, причину та орієнтовну тривалість зупинення (скорочення) виробництва, структурні підрозділи/цехи/підприємство.

Вищезазначений наказ набере чинності з дня його офіційного опублікування.

Комітет ВРУ рекомендує прийняти законопроект із детінізації доходів і підвищення податкової культури громадян

Комітет з податкової політики рекомендує ВРУ прийняти в цілому як Закон законопроект із стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян.

13 травня 2021 р. відбулось засідання Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики в режимі відеоконференції, на якому було розглянуто у першому читанні проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» (№ 5376).

Законопроект, зокрема, пропонується запровадити спеціальний режим оподаткування окремих доходів працівників та гіг-спеціалістів резидентів "Дія Сіті", передбачивши оподаткування податком з доходів фі-

зичних осіб за ставкою 5 % і сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, виходячи з розміру мінімальної зарплати. Також автори законопроекту пропонують ввести податок на виведений капітал за ставкою 9%.

Проектом Закону пропонується провести одноразове (спеціальне) добровільне декларування активів фізичних осіб, розміщених на території України та / або за її межами, якщо такі активи фізичної особи були одержані за рахунок доходів, що підлягали у момент їх отримання оподаткуванню в Україні та з яких не були сплачені податки і збори та/або які не були задекларовані в порушення податкового та валютного законодавства, протягом будь-якого з податкових періодів, що мали місце до 1 січня 2021 р.

Зокрема пропонується оподатковувати незадекларовані раніше доходи за ставками 2,5, 5 та 9 % залежно від виду активу та обраного способу виконання податкового обов'язку, а також 18 % – у разі встановлення порушення декларантом деяких вимог до умов розміщення валютних цінностей у банківських та/або в інших фінансових установах, відсутності відповідного документа, що підтверджує право вимоги.

Правила введення в дію нових форм податкових декларацій, податкових та акцизних накладних пропонують змінити

19 травня 2021 р. у Верховній раді було зареєстровано проєкт № 5516 Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо встановлення строків набрання чинності нових форм податкових декларацій, податкових та акцизних накладних».

Вищезазначений проєкт Закону розроблений з метою захисту прав платників податків шляхом встановлення чітких строків набрання чинності нових форм податкових декларацій, податкових та акцизних накладних, необхідність зміни яких пов'язані зі зміною правил оподаткування.

Даний законопроект передбачає:

1. Затвердження нових форм податкових декларацій центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, здійснюється до набрання чинності законом із запровадження нового податку або не пізніше 90 календарних днів з дня набрання чинності закону із змін правил оподаткування.

2. Впровадження у роботу програмного забезпечення електронного кабінету нових форм податкових декларацій здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, не пізніше 60 календарних днів з дня затвердження таких форм.

3. Перевірка коректності впровадження у роботу програмного забезпечення електронного кабінету нових форм податкових декларацій забезпечується шляхом не менше 30-денного строку його функціонування у тестовому режимі, за позитивного результату якого центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, на своєму офіційному веб-сайті розміщує повідомлення про готовність впровадження у роботу програмного забезпечення електронного кабінету нових форм податкових дек-

ларацій.

4. Встановлює, що нові форми податкових декларацій набирають чинності для складання звітності за податковий період, що настає за податковим періодом розміщення на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, повідомлення про готовність впровадження у роботу програмного забезпечення електронного кабінету нових форм податкових декларацій.

Водночас до визначення нових форм податкових декларацій, податкових та акцизних накладних будуть чинними діючі форми податкових декларацій, податкових та акцизних накладних.

Уряд змінив деякі правила роботи з програмами реєстраторами розрахункових операцій

19 травня 2021 р. Кабінет Міністрів України Постановою «Про внесення змін до постанови Міністрів України від 18 лютого 2002 року № 199 та від 2 березня 2016 року № 149» затвердив зміни до нормативно правових актів щодо реалізації фіскальних функцій програмами реєстраторами розрахункових операцій (надалі ПРРО) для різних та окремих сфер застосування.

Для спрощення роботи з ПРРО суб'єктам господарювання надається можливість застосування ПРРО разом з кваліфікованим електронним підписом вдосконаленого електронного підпису та/або вдосконаленої електронної печатки для оформлення документів та передачі їх до фіскального сервера ДПС.

Також забезпечується можливість здійснення операцій з видачі готівкових коштів держателям електронних платіжних засобів через ПРРО.

У Міністерстві фінансів зареєстровано наказ, який спрощує для бізнесу здійснення транзитних операцій

Для повноцінного функціонування механізму фінансового гарантування у режимі спільного транзиту та спеціальних транзитних спрощень Мінфіном прийнято наказ № 200 від 06.04.21 р. «Про деякі питання забезпечення сплати митного боргу в режимі спільного транзиту», проєкт якого розроблено Мінфіном спільно з Держмитслужбою за підтримки Офісу підтримки реформ при Мінфіні та Програми EU4PFM.

Наказом спрощується для бізнесу здійснення транзитних операцій з використанням фінансових гарантій, а саме затверджується порядок забезпечення сплати митного боргу у режимі спільного транзиту із застосуванням електронної системи управління гарантіями, яка є складовою національної електронної транзитної системи (аналог NCTS).

Також наказом затверджено форми:

- 1) індивідуальної гарантії у формі документа фінансового гаранта;
- 3) сертифікату загальної фінансової гарантії;
- 4) сертифікату звільнення від гарантії.

17.05.2021 р. наказ зареєстровано Міністерством юстиції України та набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

Міністерство фінансів змінило порядок функціонування Електронного кабінету (Е-кабінету)

Наказом № 159 від 18.03.2021 р. «Про затвердження Змін до Порядку функціонування Електронного кабінету» Міністерство фінансів затвердило зміни до Порядку функціонування Е-кабінету. Цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування. Його опубліковано в «Офіційному віснику» № 38 від 21.05.2021 р. Відповідно він почав працювати з 21 травня 2021 р.

Зокрема введені нові правила листування платника податків з ДПС через Е-кабінет та обов'язок ДПС повідомляти про помилки у роботі Е-кабінету.

Листування ДПС з платниками через Е-кабінет

Наказом Міністерства фінансів № 159 передбачено доповнення Порядку функціонування Е-кабінету пунктами стосовно листування контролюючих органів через Електронний кабінет з платниками податків, які:

- подають звітність в електронній формі та/або пройшли електронну ідентифікацію онлайн в Е-кабінеті;

- подали заяву про бажання отримувати документи через Е-кабінет. Форму заяви затверджено у Додатку 3 до Порядку функціонування Е-кабінету.

Як відмовитися від листування через Е-кабінет?

За змінами, які передбачає вище зазначений наказ, платник податків один раз протягом року може надіслати ДПС через Е-кабінет заяву про відмову отримувати документи через Електронний кабінет за відповідною формою. Цю форму затверджено у новому додатку 4 до Порядку функціонування Е-кабінету.

Датою завершення листування платника податків через Е-кабінет є дата, зазначена у квитанції про доставку контролюючому органу заяви про відмову отримувати документ через Е-кабінет.

Обов'язок ДПС повідомляти про помилки у роботі Е-кабінету

Повідомлення про виявлені технічні та/або методологічні помилки чи технічний збій у роботі Е-кабінету із зазначенням дати та часу їх початку та повідомлення про їх усунення зі зазначенням дати та часу їх завершення розміщуються на офіційному веб-порталі ДПС.

Новий законопроект від КМУ про підвищення податків, боротьбу зі «скрутками» та погашення податкових боргів

Кабмін схвалив законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень», метою якого є забезпечення збалансованості бюджетних надходжень шляхом протидії схемам з ухилення від оподаткування, створення прозорого конкурентного середовища та підвищення ефективності використання економічних ресурсів країни.

Прийняття законопроекту дасть змогу збільшити щорічні надходження в держбюджет до 60 млрд грн.

Урядовий законопроект складається з чотирьох блоків та, зокрема, передбачає такі заходи:

1. Приведення у відповідність до фактичного рівня макропоказників розмірів ставок окремих податків.

Пропонується застосувати індекс інфляції (2020 р. – 105 %) до ставок акцизного податку на алкогольні напої та окремих ставок екологічного податку, рентної плати за користування радіочастотним ресурсом, а також індекс цін виробників промислової продукції (2020 р. – 114,5 %) до ставок рентної плати за спеціальне використання води та лісових ресурсів, які визначені в абсолютних значеннях.

2. Підвищення ефективності справляння рентних платежів з видобування корисних копалин та акцизного податку завдяки:

1) руйнуванню схеми ухилення від сплати: акцизного податку з тютюнових виробів – шляхом унеможливлення накопичення до підвищення ставок економічно невинуватих обсягів товарних запасів;

2) рентної плати з видобування корисних копалин – шляхом унеможливлення заниження платником вартості таких копалин, яка є базою оподаткування рентною платою;

3) проведенню перевірок у разі отримання інформації із порушення законодавства про обіг пального;

4) сплаті виробниками та імпортерами 5 % акцизного податку з максимальної роздрібною ціною тютюнових виробів.

3. Протидія «скруткам» та неповерненню валютної виручки, боротьба з необлікованим використанням землі та тінювим обігом сільгосппродукції, а саме:

1) обмеження бюджетного відшкодування ПДВ для посередників з продажу споживчих товарів;

2) відшкодування ПДВ при експорті сільгосптоварів товарних груп 1–24 згідно з УКТЗЕД лише після надходження валютної виручки;

3) запровадження мінімального податкового зобов'язання з 1 га товарних сільгоспземель (4,5 % нормативної грошової оцінки землі).

4. Підвищення повноти сплати податків та ефективності адміністрування податкового боргу, що передбачає:

1) забезпечення джерела погашення податкового боргу (адмінарешт) протягом адміністративного або судового оскарження причини виникнення такого боргу;

2) обмеження на підставі рішення суду права виїзду за кордон керівника підприємства-боржника до повного погашення податкового боргу;

3) стягнення без звернення до суду податкового боргу, який виник у результаті несплати самостійно задекларованих платником сум податкових зобов'язань;

4) запровадження оподаткування земельних ділянок, які фактично використовуються без належного оформлення права власності або права користування ними.

Підготувала Ірина Арсенич